

„UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA

FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE

Școala Doctorală Istorie. Civilizație. Cultură

Fortificațiile minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

-rezumat-

Conducător de doctorat:

Prof. Dr. Habil. RADU ARDEVAN

Student-doctorand:

HORAȚIU VALENTIN COCIȘ

CLUJ-NAPOCA

2020

Autorul tezei de doctorat: HORAȚIU VALENTIN COCIȘ

Domeniul de doctorat al tezei: ISTORIE.

Numele conducătorului de doctorat: Prof. Dr. Habil. ARDEVAN RADU.

Cuvinte – cheie: Imperiul Roman, *Limes*, frontiera romană, Dacia Porolissensis, turn de supraveghere, *burgus*, fortificație liniară.

Textul rezumatului scurt în limba română:

Fortificațiile minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

- rezumat -

Cercetarea frontierelor Imperiului Roman în România s-a constituit într-un veritabil palier al studiului armatei și organizării romane în Dacia. Potrivit istoriografiei, această direcție de studiu a avut ca scop identificarea, analizarea și crearea unor modele interpretative pentru crearea unui cadru coerent de analiză a funcționalității frontierelor Daciei romane, mai mult sau mai puțin racordate la istoriografia spațiului vest-european.

Teza de doctorat *Fortificațiile minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis* se constituie într-un asemenea studiu, integrat din punct de vedere istoriografic *Limesforschung*-ului transilvan. Prin această cercetare s-a dorit o analiză exhaustivă care să contextualizeze totalitatea fortificațiilor minore cunoscute până în prezent, tipologia inclusă fiind alcătuită din turnuri de supraveghere (din lemn, circulare din piatră, patrulater din piatră, patrulater din piatră cu anexă), structuri de tip *burgus* din pământ și lemn respectiv fortificații liniare, precum palisadele de lemn cu val de pământ și șanțuri defensive, zidurile de piatră sau cele de tip *murus caespiticius*. Spațiul geografic supus analizei este cuprins între castrele auxiliare de la Bologna și Orheiul Bistriței, structurile efective fiind distribuite geografic între primul castru și localitatea Salva (jud. Bistrița-Nasăud), o singură structură mediană din zona frontierei estice fiind inclusă pentru relevanța sa structurală. Astfel, am integrat în studiul nostru un număr de 138 de turnuri de supraveghere, 14 structuri de tip *burgus* respectiv 14.3 km de fortificații liniare, distribuite în mod inegal pe teritoriul

județelor Cluj, Sălaj și Bistrița-Năsăud, cele mai consistente date provenind însă de pe teritoriul județului Sălaj.

Structura lucrării este în așa fel concepută încât fiecare întrebare sau interpretare a funcționalității fortificațiilor minore care a fost subliniată în literatura de specialitate are un răspuns și o contextualizare, în limitele paradigmatelor interpretative adoptate. Primul capitol al studiului are ca scop clarificarea și stabilirea utilizării termenilor tehnici precum *turn de supraveghere*, *structură de tip burgus* și fortificație liniară, nu prin prisma surselor antice ci prin relația definiții – utilizare prezentă în literatura de specialitate. Astfel, am concluzionat faptul că acești termeni, la fel ca cei de sorginte latină, fac referire la structuri diferite atât din punct de vedere arhitectural cât și funcțional, turnurile de supraveghere fiind cele mai mici și numeroase structuri cu rol în observare și transmitere de mesaje, structurile de tip *burgus* (adeseori confundate cu turnurile de supraveghere) fiind fortificații de dimensiuni medii pentru controlul direct al văilor iar fortificațiile liniare fiind elemente de extra securitate locală (în cazul Daciei Porolissensis).

Al doilea capitol urmărește aceeași logică a definirii conceptelor, de data aceasta fiind utilizate totalitatea surselor literare și epigrafice (sec. I-III d. Chr.) pentru a proba atât metamorfozele și accepțiunile termenului de *limes*, de la definirea lui ca un drum militar fortificat la cel de graniță *per se* sau district limitrof (în epoca romană târzie). Tot pe această logică însă utilizând doar sursele epigrafice (singurele disponibile), a fost realizată o analiză a termenilor *turres phruri* (turnuri de supraveghere, în diferite zone ale imperiului) și *burgi* (structuri mediane – *fortlets*). A fost constatat faptul că și uzuanțele terminologice latine indică o oarecare diferențiere între structuri, maleabilitatea lor fiind însă mai ridicată decât am crede.

După aceste două capitole care au avut rolul de a stabili esența termenilor utilizați în lucrare, capitolul al III-lea deschide problematica frontierei Daciei Porolissensis cu o analiză exhaustivă a istoricului cercetării fortificațiilor minore, de la Torma Károly și arheologia epocii *Belle Époque*, trecând prin principalele etape de cercetare ale secolului XX (spre exemplu munca lui I. Ferenczi, N. Gudea și Al. V. Matei) și finalizând cu o discuție despre noile direcții de cercetare ale secolului XXI respectiv cu noile tipuri de analize spațiale aplicate spațiului frontierelor Roman.

Chestiunea urmărită în capitolul IV (referitor la palierele geografice ale fortificațiilor minore) a vizat stabilirea și ilustrarea detaliată a ceea ce noi considerăm a fi un determinism

geografic în distribuția spațială *per se* a frontierei romane. Variind de la sector la sector, Falia Moigradului fiind diferită față de Munții Meseș, de Podișul Someșan sau de Cuestele Nordice, frontiera Daciei Porolissensis dispune de o organizare unicată în rândul frontierelor romane, fiind o variantă locală adaptată complet la relief, chiar dacă pe alocuri putem observa *pattern*-uri folosite și în provinciile învecinate. Pentru a reliefa aceste aspecte a fost utilizat un suport topografic digital de înaltă precizie, ilustrând pentru prima dată în manieră integrală aceste detalii destul de ignorate.

Capitolul V și cel mai consistent din teză cunatică toate datele disponibile legate de arhitectura, funcționalitatea și, pentru prima dată, de cronologia fortificațiilor limitrofe romane. Utilizând un spectru larg de surse, de la documentație de săpătură inedită, la descrieri tehnice detaliate, relevee topografice dar și la cercetări arheologice realizate expres pentru această problematică, am reușit să stabilim atât aspectele comune în ceea ce privește particularitățile tehnice ale fiecărui tip de structură în parte (turn de supraveghere din lemn, turn de supraveghere patrulater din piatră, turn de supraveghere patrulater cu anexă din piatră, turn de supraveghere circular din piatră, diferitele tipuri de structuri de tip *burgus* din lemn și piatră respectiv diferite tipuri de fortificații liniare), cât mai ales faptul că fiecare structură are particularitățile ei arhitecturale în ceea ce privește aspectul exterior și organizarea internă, denotând astfel o iregularitate în ceea ce privește procesul constructiv al frontierei. Aceste particularități ne-au dus la concluzia că fortificațiile minore din Dacia Porolissensis nu sunt un produs automat al cuceririi romane ci, mai degrabă, un efort particular în stabilirea unei securități locale, direct legat de premisele și evoluția politicii micro-zonale și a factorilor de localitate de relief. Cronologia acestor fortificații a fost stabilită în limita posibilităților utilizând materialele arheologice contextualizate, fazele de construcție surprinse în săpătură respectiv observațiile din teren care indică o cronologie orizontală a frontierei. În urma acestui demers s-a putut stabili pentru prima dată argumentat faptul că liniile de apărare ale complexului arheologic de la Porolissum au o evoluție distinctă față de cea a frontierei propriu-zise, unde, în anumite sectoare particulare, au putut fi stabilite patru sau cinci faze de funcționare, începând evident cu cea timpurie (cel mai probabil traianică), de lemn. Totodată, a fost analizat în detaliu prezența factorului militar în cadrul fortificațiilor, pe baza materialului epigrafic și a ștampilelor tegulare.

Capitolul VI analizează în detaliu, pe sectoare, palierele funcționale ale fortificațiilor minore, utilizând analizele GIS, sursele textuale și epigrafice relevante respectiv paradigme

interpretative curente, toate acestea fiind înglobate într-o cheie analitică comparativă, în special în contrapondere cu situațiile cunoscute în provinciile vestice precum Pannonia, Germania sau Britannia. Astfel, analizele au avut ca scop demonstrarea a *cum?* funcționează fortificațiile minore în cadrul frontierei Daciei Porolissensis, de la funcția de observație la cea de semnalizare și control a traficului transfrontalier în paradigma interpretativă a frontierei tripartite: castre – turnuri – *burgi*.

Privitor la aspectele legate de cotidianul cazon în cadrul fortificațiilor minore, subiect complet negat de istoriografia românească, capitolul al VII-lea face pentru prima dată puțină lumină asupra chestiunii. Pentru a nu cădea în interpretări comparative improbabile am preferat extragerea informației din materialul arheologic respectiv din organizarea internă a structurilor, apelarea la sursele sub-textuale de tip *ostraca* sau *papyri* fiind făcută doar acolo unde similitudinile sunt clare.

Acest studiu legat de cotidianul cazon este integrat într-o conceptualizare care presupune noțiune de *military daily life*, o corespondență directă a *agency*-ului cu *structure*, respectiv a relației dintre capacitatea individuală de a acționa într-un mediu fizic particular. În cazul comunităților militare, acest spațiu este creat de *contubernia*. În baza acestui principiu dar și a teoriei conform căreia soldații auxiliari care folosesc turnurile sunt detașați din structurile de tip *burgus* iar aceștia, la rândul lor, sunt detașați din castele auxiliare, considerăm că elementele cotidiene cazone prezente în barăci sunt prezente și în cadrul acestor structuri minore. Direcțiile de analiză utilizate sunt: aprovizionarea detașamentelor, utilizarea spațiului interior și exterior respectiv aspectele legate de dietă și convivialitate. Interpretările s-au bazat pe analiza datelor arheologice legate de organizarea internă a structurilor (cuptoare menajere, gropi de provizii), a materialului ceramic (în special vase de băut, de pregătit și servit hrana respectiv de depozitat alimente și lichide), a celui osteologic (analizat în premieră în cadrul acestui studiu, provenind din 18 structuri minore) precum și a artefactelor legate de convivialitate (spre exemplu, jetoanele ceramice pentru jocuri de table). Toate aspectele menționate au fost contextualizate la scara mai largă a Imperiului Roman.

În fine, ultimul capitol discută în particular scopul, provenința și utilizarea fiecărei categorii de material arheologic identificat în cadrul fortificațiilor minore, de la armament ofensiv și defensiv la podoabe, bijuterii, opaițe sau material de construcție.

Acest studiu care are în prim plan turnurile de supraveghere, fortificațiile de tip *burgus* respectiv fortificațiile liniare a avut ca scop analiza exhaustivă a tuturor datelor disponibile, fiind o interpretare nouă a unor probleme vechi. Scopul subliniat în mod repetat a fost acela de a integra datele și situația din provincia nord-transilvană în mecanismul extins al lui *limes Romanus* și de a completa un spațiu istoriografic lipsă, atât în rândurile publicațiilor locale cât, mai ales, a celor internaționale.

CUPRINS

I. Fortificațiile minore romane din Dacia Porolissensis. Concept, definiție, structuri

- I.1. Turnurile de supraveghere
- I.2. Structurile de tip *burgus*
- I.3. Fortificațiile liniare și porțile de acces în provincie

II. Conceptul de *limes* și fortificațiile minore romane reflectate în sursele narative și epigrafice (sec. I-III d. Chr.)

III. Metamorfozele unui concept. *Limes Dacicus* între teorie și cercetare arheologică

- III.1. Torma Károly și cercetarea frontierei Daciei Porolissensis în perioada *Belle Époque*
- III.2. Cercetarea frontierei Daciei Porolissensis în prima jumătate a secolului XX
- III.3. Cercetarea frontierei Daciei Porolissensis în a doua jumătate a secolului XX
- III.4. Noile direcții de cercetare a frontierei Daciei Porolissensis

IV. Palierul geografic ale fortificațiilor minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

- IV.1. Sectorul de pe Munții Meseș
- IV.2. Sectorul Porolissum-Poarta Meseșană

IV.3. Sectorul Tihău-Podișu

IV.4. Sectorul Ileanda-Cășeiu

IV.5. Sectorul Cășeiu-Salva

V. Arhitectura, funcționalitatea și cronologia fortificațiilor minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

V.1. Turnurile de supraveghere

V.1.A. Turnurile de lemn

V.1.B. Turnurile din piatră

V.1.B.1. Structuri și arhitectură

V.1.B.1.a. Turnurile patrulate

V.1.B.1.a.1. Turnurile patrulate cu anexă

V.1.B.1.b. Turnurile circulare

V.1.B.2. Organizarea internă a turnurilor de supraveghere din piatră

V.1.B.3. Aspecte legate de prezența factorului militar în cadrul turnurilor de supraveghere

V.2. Structurile de tip *burgus*

V.2.A. Structurile de tip *burgus* din lemn și pământ

V.2.A.1 Structuri și arhitectură

V.2.B. Structurile de tip *burgus* din piatră

V.2.B.1. Structuri și arhitectură

V.2.C. Organizarea internă a structurilor de tip *burgus*

V.2.D. Aspecte legate de prezența factorului militar în cadrul structurilor de tip *burgus*

V.3. Fortificațiile liniare

V.3.A. Fortificațiile liniare din pământ și lemn

V.3.B. Fortificațiile liniare din piatră

V.3.C. Linia interioară de apărare a centrului militar și civil de la Porolissum

V.4. Porțile de acces în provincie

V.5. Cronologia fortificațiilor minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

VI. Palierele funcționale ale fortificațiilor minore din cadrul frontierei Daciei Porolissensis.

VII. Cotidianul cazon în fortificațiile minore din Dacia Porolissensis

VII.1. Aprovizionarea fortificațiilor minore

VII.2 Utilizarea spațiului

VII.3. Dietă și convivialitate în fortificațiile minore

VIII. Materialul arheologic identificat în cadrul fortificațiilor minore din Dacia Porolissensis

Concluzii

Appendix I. Repertoriul fortificațiilor minore, liniare și a porților de acces din cadrul frontierei Daciei Porolissensis

1. Turnurile de supraveghere

2. Structurile de tip *burgus*

3. Fortificațiile liniare

4. Porțile de acces în provincie

Appendix II. Catalogul materialului arheologic

A. Arme și piese de echipament militar

A.1 Lăncii

A.2 Vârfuri de proiectile pentru *ballista*

A.3. Vârfuri de săgeți

A.4 Zale

A.5 Buterole

A.6 Aplici

A.7 Catarama

A.8 Pinteni

B. Monede

C. *Fibulae*

D. Bijuterii, podoabe și accesorii

E. Cuțite

F. Verigi

G. Piroane

H. Pietre de ascuțit

I. Ștampile tegulare

J. Opațe

K. Jetoane ceramice

L. Butoni pentru casete de lemn

Bibliografie

Ilustrații

Bibliografie

- Abraham et al. 1998** S. Abraham, J. Cashman, J. van Lent, *Closing session discussion* în O. Kaper (ed.), *Life on the fringe: living in the southern Egyptian deserts during the Roman and early Byzantine periods*, Leiden, 1998, 301-307.
- Alexandrescu 2007** C.-G. Alexandrescu, *Neue Erkenntnisse zum römischen cornu. Die Aussagekraft eines Exemplars im Privatbesitz* în *Jahrbuch des Römisch- Germanischen Zentralmuseums Mainz*, 54, 2007, 1–34.
- Alexandrescu 2008** C.-G. Alexandrescu, *Finds of “brass” instruments in funerary context* în E. Hickmann, A.A.Both, L. Koch, R. Eichmann (ed.), *Studien zur Musikarchäologie VI, Orient Archäologie*, 22, Berlin, 2008, 163–78.
- Alföldy 1941** Alföldy, A., *Epigraphica IV* în *Archaeologiai Értesítő*, 3, 2, 1941, 40-59.
- Alföldy 1952** Alföldy, A., *The moral barrier on Rhine and Danube* în E. Birley (ed.), *The Congress of Roman Frontier Studies 1949*, Durham, 1952, 1-6.
- Allason-Jones 1988** L. Allason-Jones, *Small finds from the turrets on Hadrian’s Wall* în J.C. Coulston (ed.), *Military equipment and the identity of Roman soldiers: proceedings of the Fourth Roman Military Equipment Conference*, Oxford, 1988, 197–233.
- Allason-Jones 2009** L. Allason-Jones, *Overview* în M.F.A. Symonds, D.J.P. Mason (ed.), *Frontiers of knowledge: a research framework for Hadrian’s Wall, part of the frontiers of the Roman Empire World Heritage Site*, 1, 2009, Durham, 147–149.
- Alicu, Nemeş 1982** D. Alicu, E. Nemeş, *Obiecte de os descoperite la Ulpia Traiana Sarmizegetusa* în *Acta Musei Napocensis*, XIX, 1982, 345-365.
- Alicu et al. 1994** D. Alicu, S. Cociş, C. Ilieş, A. Soroceanu, *Small-finds from Ulpia Traiana Sarmizegetusa I*, Cluj-Napoca, 1994.
- Alicu et al. 1995** D. Alicu, V. Popa, E. Bota, *Cercetări arheologice la Ulpia Traiana Sarmizegetusa* în *Acta Musei Napocensis*, XXXII, 1995, 667- 719.
- Allison 2013** P. M. Allison, *People and spaces in Roman military bases*, Cambridge 2013.

- Ardeleanu, Cardoso 2015** M. Ardeleanu, R. Cardoso, *Raport privind cercetările de suprafață și sondajele efectuate pe Culmea Breaza / județul Maramureș (I)* în *Marmatia* 12, 2015, 163-188.
- Baatz 1973** D. Baatz, *Zur Rekonstruktion der hölzernen und steinernen Wachttürme* în D. Baatz (ed.), *Kastell Hesselbach und andere Forschungen am Odenwaldlimes*, *Limesforschungen* 12, Berlin, 1973, 120-124.
- Baatz 1974** D. Baatz, *Der römische limes: Archäologische Ausflüge zwischen Rhein und Donau* Berlin, 1974.
- Baatz 1976** D. Baatz, *Die Wachttürme am Limes*, Aalen, 1976.
- Baatz 1993** D. Baatz, *Der römische Limes: Archäologische Ausflüge zwischen Rhein und Donau*, Berlin, 1993.
- Baatz 2007** D. Baatz, *Zur Funktion der Kleinkastelle am Obergermanisch-Raetischen Limes* în A. Thiel (ed.), *Forschungen zur Funktion des Limes Bad Homburg*, Stuttgart, 2007, 9–25.
- Bagnall 1982** R. S. Bagnall, *Upper and lower guard post* în *Chronique d'Égypte*, LVII, 1982, 125-128.
- Bagnall 2006** R. S. Bagnall, *Hellenistic and Roman Egypt. Sources and Approaches*, Hampshire, 2006.
- Bailey, Cannel 1996** G. B. J. Cannel, *Excavations at Kinneil fortlet on the Antonine Wall, 1980–1981* în *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 126, 1996, 303–346.
- Bailey 2003** G. B. Bailey, *The Antonine Wall: Rome's Northern Frontier*, Falkirk, 2003.
- Bajusz, Tamba 1988** Bajusz I., D. Tamba, *Contribuții la topografia arheologică a văii Someșului. Sectorul Căpâlna – Jibou* în *Acta Musei Porolissensis*, XII, 1988, 91-120.
- Bajusz, Cociș 1997** Bajusz I., S. Cociș, *Fibule romane de la Porolissum* în *Acta Musei Napocensis*, XXXIV, 1997, 521–534.
- Baradez 1949** J. Baradez, *Fosstaum Africae. Recherches aériennes sur l'organisation des confins sahariens à l'époque romaine*, Paris, 1949.

- Barret 2006** J.C. Barrett, *Agency, the duality of structure and the problem of the archaeological record* în I. Hodder (ed.), *Archaeological theory today*, Cambridge 2006, 141–164.
- Băjenaru 2010** C. Băjenaru, *Minor fortifications in the Balkan-Danubian area from Diocletian to Justinian*, Cluj – Napoca, 2010.
- Bărbulescu 1972** M. Bărbulescu, *Der Diankult im römischen Dazien* în *Dacia*, Noua Serie, XVI, 1972, 203-224.
- Băeștean 2007** G. Băeștean, *Aprovizionarea cu apă în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2007.
- Becker 2008** Th. Becker, *Nature and Function of Reconstruction on the Upper German-Raetian Limes Using the Example of Wooden Watch-Towers* în D. J. Breeze, S. Jilek (ed.), *Frontiers of the Roman Empire. The European Dimension of a World Heritage Site*, Edinburgh, 2008, 153-166.
- Becker, Obmann 2015** Th. Becker, J. Obmann, *Neubauten am Limes* în *Bericht der bayerischen Bodendenkmalpflege*, 56, 2015, 409–443.
- Beech 1997** M. Beech, *The economy environment of a Roman, Late-Roman and Early Byzantine town in North-Central Bulgaria: the mammalian fauna from Nicopolis-ad-Istrum* în M. Kokabi, J.Wahl (ed.), *Proceedings of 7th Icaz Conference*, Anthropozoologica, 25-26, Konstanz, 1997, 619-630.
- Bejinariu 1994** I. Bejinariu, *Materiale arheologice preistorice de la Porolissum-Măgura Moigradului* în *Acta Musei Porolissensis*, XVIII, 1994, 25-36.
- Bejinariu, Băcueț-Crișan 2002** I. Bejinariu, D. Băcueț-Crișan, *Zalău. Punct Măgura Stanii* în *Cronica Cercetărilor Arheologice*. Campania 2002, 345–346.
- Bello Foglia 2014** A. Bello Foglia, *Turrets as watchtowers on Hadrian's Wall: a GIS and source-based analysis of appearance and surveillance capabilities* în *Archaeologia Aeliana*, 43, 2014, 27–46.
- Beševliev 1952** V. Beševliev, *Epigrafski Prinosi*, Sofia, 1952.
- Bidwell 2008** P. Bidwell, *Did Hadrian's Wall have a Wall-walk?* în P.T. Bidwell (ed.), *Understanding Hadrian's Wall*, Kendal, 2008, 129–143.
- Bidwell 2009** P. Bidwell, *Understanding Hadrian's Wall*, South Shields, 2009.

- Birley 1930** E. Birley, *Excavations on Hadrian's Wall west of Newcastle upon Tyne in 1929*, *Archaeologia Aeliana*, 4, 7, 143–174.
- Birley 1961** E. Birley, *Research on Hadrian's Wall*, Kendal, 1961.
- Birley 1997** A. R. Birley, *Supplying the Batavians at Vindolanda* în W. Groenman-van Waateringe B. L. van Beek W. J. H. Willems S. L. Wynia (ed.), *Roman Frontier Studies 1995. Proceedings of the XV/th International Congress of Roman Frontier Studies*, Oxford, 1997, 273-280.
- Birley 2003** A. R. Birley, *Hadrian's travels* în L. de Blois, P. Erdkamp, O. Hekster, G. de Kleijn, S. Mols (ed.), *The Representation and Perception of Roman Imperial Power*, Amsterdam, 2003, 425–441.
- Bishop 1999** M. C. Bishop, *Praesidium: social, military, and logistical aspects of the Roman army's provincial distribution during the early principate* în A. Goldsworthy, I. Haynes (ed.), *The Roman Army as a Community*, Portsmouth, 2009, 111-118.
- Bishop, Coulston 2006** M. C. Bishop, J. C. N. Coulston, *Roman Military Equipment from the Punic Wars to the Fall of Rome*, Exeter, 2006.
- Boda 2013** Boda, I., *Torma Károly (1829-1897) and the archaeological research in Dacia. Case study: Ilișua* în *Revista Doctoranzilor în Istorie Veche și Arheologie*, 1, 2013, 75-104.
- Böhme 1978** A. Böhme, *Gegenstände aus Knochen Hirschgeweih, Glaspaste, Kieselkeramik, Leder* în H. Schönberger (ed.), *Kastell Oberstimm. Die Grabungen von 1968 bis 1971*, Berlin, 1978, 285–289.
- Boïadijev 2000** D. Boïadijev, *Les relations ethno-linguistiques en Thrace et en Mésie pendant l'époque romaine*, Sofia, 2000.
- Bojović 1893** D. Bojović, *Rimske fibule Singidunuma*, Beograd, 1893.
- Boozer 2013** A. Boozer, *Frontier and Borderlands in Imperial Perspectives: Exploring Rome's Egyptian Frontier* în *American Journal of Archaeology*, 117/2, 2013, 286.

- Bounegru et al. 2011** G. Bounegru, R. Ciobanu, R. Ota, D. Anghel, *Lux, util și estetic la Apulum. Podoabe și accesorii vestimentare. Catalog de expoziție*, Alba-Iulia, 2011.
- Bounegru, Tutilă 2017** G. Bounegru, O. Tutilă, *Despre jocuri la Apulum* în S. Forțiu (ed.), *Arheovest V. Interdisciplinaritate în arheologie și istorie. In honorem Doina Benea*, Szeged, 2017, 433-449.
- Brand 1968** C. E. Brand, *Roman Military Law*, Austin, Londra, 1968.
- Breeze 1934** D. J. Breeze, *Handbook to the Roman Wall*, Newcastle upon Tyne, 1934.
- Breeze 1974** D. J. Breeze, *The Roman fortlet at Barburgh Mill, Dumfriesshire* în *Britannia*, 5, 130–162.
- Breeze 1977** D. J. Breeze, *The garrisoning of Roman fortlets*, în D. Haupt, H. Horn (ed.), *Studien zu den militargrenzen Roms II*, Köln, 1977, 1–6.
- Breeze 2000** D. J. Breeze, *Supplying the army* în G. Alföldy, B. Dobson, W. Eck (ed.), *Kaiser, Heer und Gesellschaft in der Römischen Kaiserzeit. Gedenkschrift für Eric Birley*, Heidelberger Althistorische Beiträge und Epigraphische Studien, 31, Stuttgart 2000, 59–64.
- Breeze 2006** D. J. Breeze, *The Antonine Wall*, Edinburgh, 2006.
- Breeze 2009** D. J. Breeze, *Did Hadrian design Hadrian's Wall?* în *Archaeologia Aeliana*, 38, 87–103.
- Breeze 2011** D. J. Breeze, *The Frontiers of Imperial Rome*, Barnsley, 2012.
- Breeze 2011a** D. J. Breeze, *Roman frontiers in their landscape settings*, Newcastle upon Tyne, 2011.
- Breeze 2015** D. J. Breeze, *Theory and practise: did the women follow the men?*, în D.J. Breeze, R.H. Jones, I.A. Oltean (ed.), *Understanding Roman frontiers: a celebration for Professor Bill Hanson*, Edinburgh, 2015, 224–237.
- Breeze, Dobson 1972** D. J. Breeze, B. Dobson, *Hadrian's Wall: some problems* în *Britannia*, 3, 182–208.
- Breeze, Dobson 1976** D. J. Breeze, B. Dobson, *Hadrian's Wall*, Harmondsworth, 1976.
- Breeze, Dobson 2000** D. J. Breeze, B. Dobson, *Hadrian's Wall*, Londra, 2000.

- Brughmans et al. 2018** T. Brughmans, M. van Garderen, M. Gillings, *Introducing visual neighbourhood configurations for total viewsheds* in *Journal of Archaeological Science*, 96, 2018, 14-25.
- Brun et al. 2006** J.-P. Brun, H. Cuvigny, M. Reddé, *Le mystère des tours et la question des skopeloi* in H. Cuvigny (ed.), *La route de Myos Hormos, L'armée romaine dans le désert Oriental d'Égypte, 1*, Cairo, 2006, 207–234.
- Buday 1908** Buday, Á., *Porolissumból* in *Erdélyi Múzeum*, XXV, 1908, 337–348.
- Buday 1910** Buday, Á., *A római limes Németországban. Tanulmányúti beszámoló* in *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*, I, 1910, 1-117.
- Buday 1912** Buday, Á., Buday, A., *Vannak-e limes maradványok a Meszesen?* in *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*, III, 1912, 103-118.
- Buday 1914** Buday, Á., *Limes-maradványok Porolissum környékén* in *Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából*, IV, 1914, 95-105.
- Buday 1936** Buday, Á., *Erdély földjének római kora* in Asztalos, M. (ed.), *A történeti Erdély*, Budapest, 1936, 127–147.
- Bülow-Jacobsen 2012** A. Bülow-Jacobsen, *Private letters*, in H. Cuvigny (ed.), *Didymoi. Une garnison romaine dans le désert Oriental d'Égypte, 2*, Cairo, 2012, 234–399.
- Buora, Jobst 2002** M. Buora, W. Jobst, *Roma sul Danubio. Da Aquileia a Carnuntum lungo la via dell'ambra, Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici Musei di Udine VI*, Roma, 2002.
- Cagnat 1882** R. Cagnat, *L'armée romaine d'Afrique et l'occupation militaire de l'Afrique sous les empereurs*, Paris, 1892.
- Campbell 1994** B. Campbell, *The Roman army 31 BC–AD 337. A sourcebook*, Londra, New York, 1994.
- Carreras Monfront 2002** C. Carreras Monfort, *The Roman military supply during the Principate. Transportation and staples* in P. Erdkamp (ed.), *The Roman army and the economy*, Amsterdam, 2002, 70–89.

- Carroll 2005** M. Carroll, *The preparation and consumption of food as a contributing factor towards communal identity in the Roman army* în Visy, Zs. (ed.), *Limes XIX. Proceedings of the 19th International Congress of Roman Frontier Studies*, Pécs, 2005, 363–372.
- Castritius et al. 1977** H. Castritius, M. Clauss, L. Hefner, *Die Römischen Steininschriften des Odenwaldes* în *Beiträge zur Erforschung des Odenwaldes und seiner Randlandschaften*, 2, 1977, 237-308.
- Cherry 1998** D. Cherry, *Frontiers and Society in Roman North Africa*, Oxford, 1998.
- Chirilă et al. 1972** E. Chirilă, N. Gudea, V. Lucăcel, C. Pop, *Das Römerlager von Buciumi*, Cluj-Napoca, 1972.
- Christison 1900** D. J. Christison, *Excavation undertaken by the Society of Antiquaries of Scotland of Earth-works adjoining the ' Roman Road' between Ardoch and Dupplin, Perthshire* în *The Society of Antiquaries of Scotland*, 35, 1900, 15-43.
- Cichorius 1900** C. Cichorius, *Die Reliefs der Trajanssäule*, Berlin, 1900.
- Ciugudean 1997** D. Ciugudean, *Obiectele din os, corn și fildeș de la Apulum*, Alba-Iulia, 1997.
- Cleary 1994** A. S. Cleary, *Roman Britain in 1993. Sites Explored* în *Britannia*, 25, 261-291.
- Cleary 1995** A. S. Cleary, *England 3 and 4. Hadrian's Wall, Northern Countries* în *Britannia*, 26, 1995, 342-350.
- Cleary 1996** A. S. Cleary, *England 3 and 4. Hadrian's Wall, Northern Countries*, în *Britannia*, 27, 405-414.
- Clichici 1968** O. Clichici, *Tectonica si evoluția paleografică a părții de est a bazinului Șimleu* în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Geographia-Geologia*, I, 1968, 53-70.
- Cociș 2004** S. Cociș, *Fibulele din Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 2004.
- Cociș, Man 2008** S. Cociș, N. Man, *Fibule romane din colecțiile Muzeului Județean Mureș* în *Revista Bistriței*, XXII, 2008, 85–93.
- Cociș 2015** H. Cociș, *Frontiera nordică a Daciei Porolissensis (I). Salva, jud. Bistrița-Năsăud* în *Revista Bistriței*, XXIX, 2015, 46-57.

- Cociș 2016** H. Cociș, *Linear Fortifications on the North-Western Frontier of Dacia Porolissensis* în V. Bârcă (ed.), *Orbis Romanus and Barbaricu. The Barbarians around the Province of Dacia and Their Relations with the Roman Empire*, Cluj-Napoca, 2016, 41-76.
- Cociș 2016a** H. Cociș, *Limitis Provinciae Daciae Porolissensis. Negrilești (jud. Bistrița – Năsăud)* în Buletinul Cercetărilor Științifice Studentești, 2016, 53-67.
- Cociș 2017** H. Cociș, *Watchtowers and burgus-type structures reflected in Roman epigraphic sources* în Revista Bistriței, XXX-XXXI, 2016-2017, 43-51.
- Cociș, Zăgreanu 2017** H. Cociș, R. Zăgreanu, *Ridicări topografice și analize geostatistice aplicate pe frontiera nordică a Daciei Porolissensis* în Buletinul Limes, 2, 2017, 25-29.
- Cociș 2018a** H. Cociș, *Some Considerations on the Brick and Tile Stamps from the Frontier Watchtowers of Dacia Porolissensis* în S. Forțiu (ed.), *Arheovest VI. Interdisciplinaritate în arheologie. In memoriam Marian Gumă*, Szeged, 2018, 399-415.
- Cociș 2018b** H. Cociș, *The Fortlets on the Frontier of Dacia Porolissensis. Structures, Landscape, Functionality* în Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia, 63, 1, 2018, 34-77.
- Cociș 2018c** H. Cociș, *Turnul roman de supraveghere de la Mirșid-Făjiște* în Buletinul Limes, 4, 2018, 21-24.
- Cociș et al. 2018** H. Cociș, D. Băcueț-Crișan, I. Bejinariu, *The Roman Frontier Watchtower from Măgura Stâniei* în Acta Musei Porolissensis, XL, 1, 2018, 87-102.
- Cociș 2019** H. Cociș, *The Frontier Watchtower from Porolissum-Poiana Moigrădanilor* în Journal of Ancient History and Archaeology, 6, 1, 2019, 45-59.
- Cociș, Bejinariu 2020** H. Cociș, I. Bejinariu, *Recent Archaeological Excavations in the Meseș Gate Pass (Dacia Porolissensis, Sălaj County). The Roman Frontier Watchtower from Poguior Hill* în Cercetări Arheologice, XVI, sub tipar.

- Cociș 2021** H. Cociș, Low altitude mapping of the frontier fortlets from *Porolissum-Brebi*. Digital models and frontier interpretations în *Limes XXIV, sub tipar*.
- Cohen 1981** N. J. Cohen, *Border areas and the Roman burgus early Rabbinic sources* în *The Jewish Quarterly Review*, 71, 4, 1981, 230-238.
- Collins 2012** R. Collins, *Hadrian's Wall and the end of Empire*, New York, Oxford, 2012.
- Connolly 1981** P. Connolly, *Greece and Rome at War*, Londra, 1981.
- Coulston 2004** J.C.N. Coulston, *Military identity and personal self-identity in the Roman army* în L. De Ligt, E.A. Hemelrijk, H.W. Singor (ed.), *Roman Rule and Civic Life: Local and Regional Perspectives, Proceedings of the fourth workshop of the international network Impact of Empire (Roman Empire, c. 200 B.C.–A.D. 476)*, *Impact of Empire*, 4, Amsterdam, 2004, 133–152.
- Crawford 1949** O.G.S. Crawford, *Topography of Roman Scotland*, Cambridge, 1949
- Crișan 1979** I. H. Crișan, *Fibulele romane din colecțiile Muzeului de Istorie al Transilvaniei* în *Acta Musei Napocensis*, III, 1979, 275–320.
- Croitoru 2017** C. Croitoru, *Organizarea frontierei romane la Dunărea de Jos*, Brăila, 2017.
- Crow 1988** J. Crow, *Notes on the north gateway of milecastle 39, Castle Nick* în P.T. Bidwell, R. Miket, B. Ford (ed.), *Portae cum Turribus*, Oxford, 1988, 143–154.
- Crow 1991** J. Crow, *A review of current research on the turrets and curtain of Hadrian's Wall* în *Britannia*, 22, 1991, 51–64.
- Coteț, Martiniuc 1960** P. Coteț, C. Martiniuc, *Geomorfologia în Monografia Geografică a Republicii Populare Române. I. Geografia fizică*, București, 1960.
- Cuntz 1990** O. Cuntz, *Itineraria Romana II*, Stuttgart, 1990.
- Curle 1911** J. Curle, *A Roman Frontier Post and its People: the Fort at Newstead in the Parish of Melrose*, Glasgow, 1911.
- Cupcea 2010** G. Cupcea, *Professional officers on the Northern Dacian limes* în H. Pop, I. Bejinariu, S. Băcuet-Crișan, D. Băcuet-Crișan (ed.), *Identități culturale*

- locale și regionale în context European. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj – Napoca, 2010, 383-394.
- Cupcea 2014** G. Cupcea, *Professional Ranks in the Roman Army of Dacia*, Oxford, 2014.
- Cupcea et al. 2018** G. Cupcea, F. Marcu, I. Petiș, Bajusz, M., D. Deac, H. Cociș, M. Zimmerman, *Castrul auxiliar de la Brusturi/Romita, jud. Sălaj – Reluarea Cercetărilor Arheologice în Buletinul Limes*, 4, 2018.
- Cuvigny 2005** H. Cuvigny, *Ostraca de Krokodilô. La correspondance militaire et sa circulation*, Cairo, 2005.
- Cuvigny 2006** H. Cuvigny, *Le fonctionnement du réseau* în H. Cuvigny (ed.), *La route de Myos Hormos, L'armée romaine dans le désert Oriental d'Égypte*, II, Cairo, 2006, 295–359.
- Cuvigny 2006a** H. Cuvigny, *La société civile des praesidia* în H. Cuvigny (ed.), *La route de Myos Hormos, L'armée romaine dans le désert Oriental d'Égypte*, II, Cairo, 2006, 361–397.
- Daicoviciu 1935** C. Daicoviciu, *Dacica. În jurul unor probleme din Dacia romana II. Există un limes dacicus în Munții Meseșului* în Anuarul Institutului de Studii Clasice, II, 1935, 240-256
- Daicoviciu 1940** C. Daicoviciu, *Neue Mitteilungen aus Dazien* în *Dacia*, VII – VIII, 1940, 229-336.
- Daicoviciu 1945** C. Daicoviciu, *La Transylvanie dans l'Antiquite*, București, 1945.
- Daniels 1978** C. M. Daniels, *J. Collingwood Bruce's Handbook to the Roman Wall*, Newcastle upon Tyne, 1978.
- Davies 1971** R. W. Davies, *The Roman military diet* în *Britannia*, 2, 1971, 122–142.
- Davies 1974** R.W. Davies, *The daily life of the Roman soldier under the Principate* în *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, 2, 1, Tübingen, 1974, 299–334.
- Davies 1980** J. L. Davies, *Roman military deployment in Wales and the marches from Claudius to the Antonines* în W.S. Hanson, L.J.F. Keppie (ed.), *Roman Frontier Studies*, Oxford, 1979, 255–277.

- Davison 1989** D. Davison, *The Barracks of the Roman Army from the first to third centuries AD*, Oxford, 1989.
- Deac, Dana 2019** D. A. Deac, D. Dana, *Liber Pater Frugifer: Un graffite votif du camp auxiliaire de Romita* în *Acta Musei Porolissensis*, XLI, 2019, 113-120.
- Delbrück 1990** H. Delbrück, *The Barbarian Invasion*, Nebraska, 1990.
- van Dierendonck** R. M. van Dierendonck, *Five Postholes and a Ditch: The Valkenburg-Marktveld Timber Watch and Signal Tower* în F. Vermeulen, K. Sas, W. Dhaeze (eds), *Archaeology in Confrontation. Aspects of Roman Military Presence in the Northwest. Studies in honor of Prof. Em. Hugo Thoen*, Ghent, 2002, 73-102.
- Dobat 2009** E. Dobat, *The Gask “system” in Perthshire: the first artificial frontier line of the Roman empire* în D.J. Breeze, L.M. Thoms, D.W. Hall (eds), *First Contact: Rome and Northern Britain*, Perth, 2009 39–48.
- Dobat 2015** E. Dobat, *Reconstructing Roman frontiers: possibilities and limitations of 3D reconstructions* în D.J. Breeze, R.H. Jones, I.A. Oltean (ed.), *Understanding Roman frontiers: a celebration for Professor Bill Hanson*, Edinburgh, 2015, 354–371.
- Dobson 1986** B. Dobson, *The function of Hadrian’s Wall* în *Archaeologia Aeliana*, 5, 14, 1–30.
- Donaldson 1985** G. Donaldson, *Roman Military Signaling on the North British Frontier* în *Archaeologia Aeliana*, 13, 19-24.
- Donaldson 1988** G. Donaldson, *Signalling Communications and the Roman Imperial Army* în *Britannia*, 19, 1988, 349-356.
- Domaszewski 1893** A. V. Domaszewski, *Zur Geschichte der römischen Provinzialverwaltung. Dacia* în *Rheinisches Museum*, 48, 1893, 240-244.
- Dyčka 2016** M. Dyčka *To See and to be Seen – the Antonine Wall in the Context of Spatial Analysis* în *Studia Hercynia*, 20, 2, 2016, 40-66.
- Dyčka 2018** M. Dyčka, *The Modus Operandi of the Antonine Wall. Implications of the Viewshed Analysis to the Way how Roman Frontiers could actually work* în S. Sommer, S. Matešić (ed.), *Limes XXIII. Proceedings of the 23rd*

- International Congress of Roman Frontier Studies Ingolstadt, Mainz, 2018, 315-322.*
- Dyson 1985** S. L. Dyson, *The Creation of the Roman Frontier*, Princeton, 1985.
- Ebel-Zepenzauer et al. 2009** W. Ebel-Zepenzauer, C. Grünewald, P. Ilisch, J.-S. Kühlborn, B. Tremmel, *Augusteiche Marschlager und Siedlungen des 1. bis 3. Jahrhunderts im Dorsten – Holsterhausen. Die Ausgrabungen 1999 bis 2002*, Mainz, 2009.
- Ebersbach, Schröder 1997** R. Ebersbach, S. Schröder, *Roman occupation and its economic consequences in the northern part of Switzerland* în M. Kokabi, J. Wahl (ed), *Anthropozoologica, 25-26, Proceedings of 7th Icaz Conference*, 441-456.
- Egri 2008** M. Egri, *Roman campaigns in the Danube region. The olive oil supply from Augustus to Trajan* în *Ephemeris Napocensis*, 18, 2008, 45–56.
- Espérandieu 1931** Em. Espérandieu, *Recueil général des Bas-reliefs, statues et bustes de la Germanie romaine*, Paris, Bruxelles, 1931.
- Étienne 1990** R. Étienne, *Ténos II. Ténos et les Cyclades du milieu du IVe siècle avant J.-C. au milieu du IIIe siècle après J.-C.*, Paris, 1990.
- Fabricius 1926** E. Fabricius, *Limes* în *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, 13, 1926, 642.
- Ferenczi 1941** I. Ferenczi, *Régészeti megfigyelések a limes dacicus szakaszán* în *Erdélyi Múzeum*, 41, 1941, 189-214
- Ferenczi 1959** I. Ferenczi, *Contribuții la problema limesului de vest al Daciei (I)* în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, X, 1959, 337-354.
- Ferenczi 1967** I. Ferenczi, *Die erforschung des römischen Limes auf den Höhen des Meseş-Gebirges. (Ein Vorbericht)* în *Dacia, revue d'archéologie et d'histoire ancienne, Nouvelle série*, 1967, 143-162.
- Ferenczi 1968** I. Ferenczi, *Observații cu privire la sistemul și caracterul așa-zisului „Limes Dacicus”* în *Acta Musei Napocensis*, V, 1968, 75-98.
- Ferenczi 1969** I. Ferenczi, *Cu privire la apărarea hotarului de nord al Daciei. Considerații arheologice, geografice și istorice* în *Studii și Comunicări, Satu Mare*, I, 1969, 91-110.

- Ferenczi 1971** I. Ferenczi, *Câteva precizări în legătură cu noțiunea de Limes Dacicus în Apulum*, IX, 1971, 599-625.
- Ferenczi 1972** I. Ferenczi, *Cercetări și rezultate noi pe limes-ul de nord a Daciei Romane* în *File de Istorie*, 2, 1972, 37-46.
- Ferenczi 1973** I. Ferenczi, *Contribuții la cunoașterea limes-ului roman la nord de Someșul Mare. Partea I* în *Sargetia*, X, 1973, 79-105.
- Ferenczi 1974** I. Ferenczi, *Investigații noi pe limes-ul de nord și nord-est al Daciei Porolissensis* în *File de Istorie*, 3, 1974, 181-189.
- Ferenczi 1975** I. Ferenczi, *Limes-ul Daciei Porolissensis între Valea Zagrei și Valea Mureșului* în *Sargetia*, XI-XII, 1975, 285-289.
- Ferenczi 1976** I. Ferenczi, *Contribuții la cunoașterea limes-ului roman de la nord de Someșul Mare. Partea a II-a* în *File de Istorie*, 4, 1976, 107-133.
- Ferenczi 1988** I. Ferenczi, *Limes-ul Daciei. Sectorul de pe Someșul (Unit). Elemente de apărare pe subsectorul Ileanda-Tihău* în *Acta Musei Porolissensis*, XII, 1988, 251-289.
- Ferenczi 1991** I. Ferenczi, *Limes-ul Daciei. Sectorul de pe Someșul (unit). Elemente de apărare de pe sub-sectorul Cășei-Ileanda* în *Acta Musei Porolissensis*, XIV-XV, 1990-1991, 127-151.
- Ferenczi, Ferenczi 1979** I. Ferenczi, G. Ferenczi, *Observații de topografie arheologică în partea superioară a depresiunii Homoroadelor (jud. Harghita) între anii 1957-1978 (Raport preliminar)* în *Acta Musei Napocensis*, XVI, 1979, 411-430.
- Ferenczi, Petică 1982** I. Ferenczi, M. Petică, *Cercetări de topografie arheologică a județului Mureș (I)* în *Acta Musei Napocensis*, XIX, 1982, 557-584.
- Ferenczi, Petică 1983** I. Ferenczi, M. Petică, *Cercetări de topografie arheologică în județul Mureș (II)* în *Acta Musei Napocensis*, XX, 1983, 113-129.
- Ferenczi, Petică 1994** I. Ferenczi, M. Petică, *Limes-ul Daciei. Contribuții la cunoașterea sectoarelor Brâncovenești – Călugăreni și Călugăreni – Sărățeni (jud. Mureș) (I)* în *Apulum*, XXXI, 1994, 139-166.
- Finály 1904** Finály, G., *A limes Dacicus és a puguji földvár* în *Archaeologiai Értesítő*, 24, 1904, 9-15.

- Finály 1907** Finály, G., *Limes-Tanulmányok* în *Archaeologiai Értesítő*, 27, 172–175.
- Finály 1911** Finály, G., *Két római felirat Daciából* în *Archaeologiai Értesítő*, 31, 1911, 433-436.
- Finály 1864** Finály, H., *Római nyomok Erdély észak nyugati részén* în *Erdélyi Múzeum-Évkönyv*, III, 1864-1865, 5-9.
- Fitz 1955** J. Fitz, *Órtornyok Intercisa és Annamantia között* în *Archaeologiai Értesítő*, 82, 1955, 69-79.
- Florea 2016** G. Florea, *Despre temple, hambare și arheologia ritualului*, *Analele Banatului*, XXIV, 2016, 221–231.
- Forni 1959** G. Forni, *Limes* în *Dizionario Epigrafico*, IV, 1959, 1074.
- Forni 1972** G. Forni, *Considerazioni sui comizi romani* în *Rendiconti dell' Istituto Lombardo*, 106, 1972, 543-566.
- Fox 1967** A. Fox, *Martinhoe and Old Burrow* în H. Schönberger (ed.), *Studien zu den Militärgrenzen Roms. Vorträge des 6. Internationalen Limeskongress in Süddeutschland*, Köln, 1967, 15–20.
- Fox, Ravenhill 1966** A. Fox, W. Ravenhill, *Early Roman outposts on the north Devon coast, Old Burrow and Martinhoe* în *Proceedings of the Devon Archaeological Exploration Society*, 24, 1966, 3–39.
- Franzen et al. 2007** P. Franzen, Al. V. Matei, F. Marcu, *The Roman Fort at Romita (Dacia). Results of the Geophysical Survey* în *Acta Musei Napocensis*, 41-42, 1, 2007, 161-177.
- Frézouls 1983** E. Frézouls, *Les deux politiques de Rome face aux barbares d'après Ammien Marcellin* în E. Frézouls (ed.), *Crise et redressement dans les provinces européennes de l'Empire*, Strasbourg, 1983, 175-197.
- Frere, St. Joseph 1983** S.S. Frere, J.K. St. Joseph, *Roman Britain from the air*, Cambridge, 1983.
- Frieman, Gillings 2007** C. Frieman, M. Gillings, *Seeing is perceiving?* în *World Archaeology*, 39, 1, 2007, 4–16.
- Fuhrman 2011** C. J. Fuhrman, *Policing the Roman Empire. Soldiers, Administrators and Public Order*, Oxford, 2012.

- Gaiu 2012** C. Gaiu, *Patrimoniul transilvănean în corespondența lui Iulian Marțian* în Revista Bistriței, XXVI, 2012, 113-155.
- Gaiu, Zăgreanu 2017** C. Gaiu, R. Zăgreanu, *Turnul roman de la Ciceu-Corabia – Poniță (jud. Bistrița-Năsăud)* în Buletinul Limes, 2, 2017, 30-33.
- Gáll 2014** Gáll, E., *Precursorii arheologiei profesioniste din Transilvania. Gábor Téglas* în Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, 65, 3-5, 2014, 219-293.
- Gardner 2007** A. Gardner, *An archaeology of identity. Soldiers and society in late Roman Britain*, Londra, 2007.
- Ghergariu 1980** L. Ghergariu, *Raport despre săpăturile arheologice efectuate la Moigrad în anii 1940* în Acta Musei Porolissensis, IV, 1980, 77–79.
- Gichon 1968** M. Gichon, *Das Verteidigungssystem und die Verteidiger des flavischen Limes in Judäa* în E. Schmid, L. Berger, P. Bürgin (ed.), *Provincialia. Festschrift für Rudolf Laur Belart*, Basel, 1968, 317-334.
- Gichon 1971** M. Gichon, *The Military Significance of Certain Aspects of the Limes Palaestinae* în S. Applebaum (ed.), *Roman Frontier Studies 1967: the Proceedings of the Seventh International Congress Held at Tel Aviv*, Tel Aviv, 1971, 191-200.
- Gichon 1974** M. Gichon, *Towers on the limes Palaestinae. Forms, purpose, terminology and comparisons* în D. M. Pippidi (ed.), *Limes IX. Actes du IXe Congrès international D'Etudes sur les Frontières Romaines. Mamaïa, 6-13 September 1972*, București, Köln, 1974, 513-544.
- Gillings 2015** M. Gillings, *Mapping invisibility: GIS approaches to the analysis of hiding and seclusion* în Journal of Archaeological Science, 62, 2015, 1–14.
- Ginsberg-Klar 1981** M. E. Ginsberg-Klar, *The archaeology of musical instruments in Germany during the Roman Period* în World Archaeology, 12, 3, 1981, 313–320.
- Gombeaud 1901** M. Gombeaud, *Fouilles du castellum D'el-Hagueuff (Tunisie)* în Bulletin Archéologique du comité des travaux historiques et Scientifiques, 1901, 81–94

- Goos 1876** C. Goos, *Chronik der archäologischen Funde Siebenbürgens*, Sibiu, 1876.
- Goldsworthy 1996** A. K. Goldsworthy, *The Roman Army at War 100BC–200AD*, Oxford, 1996.
- Graafstal 2002** E. P. Graafstal, *Logistiek , communicatie en watermanagement. Over de uitrusting van de Romeinse rijksgrens in Nederland* in Westerheem, 51, 2-27.
- Graafstal 2004** E. P. Graafstal, *Utrecht/Vleuten-De Meern, Zandweg* in D. Kok, R. Kok, F. Vogelzang (ed.), *Archeologische kroniek provincie Utrecht 2002-2003*, Utrecht, 2004, 251-284.
- Graafstal 2007** E. P. Graafstal, *Een observatiescherm langs de Oude Rijn limes?* in J.S. van der Kamp (ed.), *Vroege wacht: LR31 Zandweg: archaeologisch onderzoek van twee eerste-eeuwse houten wachttorens*, Leidsche Rijn Basisrapportage archeologie, 16, Utrecht, 2007, 192–193.
- Graafstal 2007a** E. P. Graafstal, *Functioneren en bezetting van wachttorens*, in J.S. van der Kamp (ed.), *Vroege wacht: LR31 Zandweg: archaeologisch onderzoek van twee eerste-eeuwse houten wachttorens*, Leidsche Rijn Basisrapportage archeologie, 16, Utrecht, 2007, 31–33.
- Graafstal 2017** E. P. Graafstal, *Basisrantsoen of barbecue? Een kijkje in de keuken van een Romeinse wachttoren* in Jaarboek Oud-Utrecht, 2017, 20-33.
- Graafstal 2018** E. P. Graafstal, *What Happened in the Summer of AD 122? Hadrian on the British frontier – Archaeology, Epigraphy and Historical Agency* in Britannia, 49, 2018, 1-33.
- Grew 1980** F. O. Grew, *England 3. Hadrian's Wall* in F. O. Grew, M. W. C. Hassall R. S. Tomlin, *Roman Britain in 1979*, Britannia, 11, 1980, 355-361.
- Grünewald 2004** Th. Grünewald, *Bandits in the Roman Empire: Myth and Reality*, Londra, 2004.
- Gsell 1903** S. Gsell, *Le Fossé des Frontières romaines dans l'Afrique du Nord* in *Mélanges Boissier: Recueil de Mémoires concernant la littérature et les antiquités romaines dédié a Gaston Boissier a l'occasion de son 80e anniversaire*, Paris, 1903, 227-234.

- Gudea 2007** A. Gudea, *Contribuții la istoria economică a Daciei Romane. Studiu arheozoologic*, Cluj Napoca, 2007.
- Gudea 2009** A. Gudea, *Soldatul roman în Dacia (106-275 p. Ch). Studiu de arheozoologie privind creșterea animalelor și regimul alimentar în armata romană*, Cluj-Napoca, 2009.
- Gudea 1971** N. Gudea, *Limesul roman în zona castrului de la Bologa în Acta Musei Napocensis*, VIII, p. 507-530.
- Gudea 1972** N. Gudea, *Inscripții și ștampile tegulare din castrul roman de la Bologa în Acta Musei Napocensis*, IX, 1972, p. 413-438.
- Gudea 1974** N. Gudea, *Sistemul defensiv al Daciei romane. Stadiul actual al cercetărilor în Apulum*, 12, 1974, 182-193.
- Gudea 1974a** N. Gudea, N. Gudea, *Das Verteidigungssystem der römischen Dacie în Saalburg Jarbuch*, 31, 1974, 41-49.
- Gudea 1977** N. Gudea, *Limesul Daciei romane de la Traianus la Aurelianus în Acta Musei Napocensis*, I, 1977, 97-114.
- Gudea 1979** N. Gudea, *The defensive system of Roman Dacia în Britannia*, 10, 1979, 63-87.
- Gudea 1980** N. Gudea, *Cercetările de teren și săpăturile arheologice efectuate pe linia de turnuri din sectorul de nord-vest al limesului Daciei în Materiale și cercetări arheologice*, 1980, 661-663.
- Gudea 1984** N. Gudea, *Câteva note în legătură cu limesul Daciei romane. Observații cu privire la articolul Limes fascicolele privind Dacia în Acta Musei Napocensis*, VIII, 1984, 231-236.
- Gudea 1984a** N. Gudea, *Strategie sau Limes? Note critice asupra lucrării lui E. N. Luttwak, The grand strategy of the Roman Empire from the 1st century A.D. to the Third în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, XXV, 1984, 311-319.
- Gudea 1985** N. Gudea, *Contribuții la istoria militară a Daciei Porolissensis. I. Linia înaintată de turnuri și fortificații mici de pe sectorul de nord-vest al limesului provinciei între castrulele de la Bologa și Tihău în Acta Musei Porolissensis*, IX, 1985, 143-218.

- Gudea 1986** N. Gudea, *Sistemul defensiv al Daciei între realitate și ficțiune* în Acta Musei Porolissensis, X, 1986, 189-203.
- Gudea 1988** N. Gudea, *Porolissum cheia de boltă a apărării Daciei Porolissensis* în Acta Musei Porolissensis, XII, 1988, 195-214.
- Gudea 1989** N. Gudea, *Porolissum. Un complex arheologic daco-roman la marginea de nord a Imperiului Roman I. Cercetări și descoperiri arheologice până în anul 1977* în Acta Musei Porolissensis, XIII, Zalău, 1989.
- Gudea 1994** N. Gudea, *Der römischen Limes in Siebenbürgen* în S. Wolfgang (ed.), *Siebenbürgen zur Zeit der Römer und der Völkerwanderung*, Köln, 1994, 71-116.
- Gudea 1996** N. Gudea, *Un complex daco-roman la marginea de nord a imperiului roman II. Vama romană. Monografie arheologică. Contribuții la cunoașterea sistemului vamal din provinciile dacice*, Cluj 1996.
- Gudea 1997** N. Gudea, *Der Meseș - Limes. Die vorgeschobene Kleinfestungen auf dem westlichen Abschnitt der Grenze der Provinz Dacia Porolissensis*, Zalău, 1997.
- Gudea 1997a** N. Gudea, *Das Römergrenzkastell vom Moigrad-Pomet. Porolissum I*, Zalău, 1997.
- Gudea 1997b** N. Gudea, *Das Römergrenzkastell von Bologa-Rescvlum*, Zalău, 1997.
- Gudea 1997c** N. Gudea, *Das Römergrenzkastell von Buciumi*, Zalău, 1997.
- Gudea 2003** N. Gudea, *Noțiunea de limes: frontieră sau concepție de apărare. Câteva reflecții în legătură cu o carte recent apărută* în Ephemeris Napocensis IX-X, 1999-2000 (2003), 209-230.
- Gudea 2005** N. Gudea, *Despre consumuri ale armatei romane din Dacia Porolissensis. Necesități, producție locală și importuri – Studiu preliminary* în C. Cosma, A. Rustoiu (ed.), *Comerț și civilizație. Transilvania în contextul schimburilor comerciale și culturale în antichitate*, Cluj-Napoca, 2005, 211–268.
- Gudea, Lucăcel 1975** N. Gudea, V. Lucăcel, *Inscripții și monumente sculpturale în Muzeul de Istorie și Artă Zalău*, Zalău, 1975.

- Gudea, Bajusz 1982** N. Gudea, Bajusz, I., *Mărgele romane de la Porolissum (I)* în *Acta Musei Porolissensis*, VI, 23-39.
- Gui 2011** M. Gui, *Evidence for Medical and Personal Care in the Case of the Roman Army in Dacia* în *Ephemeris Napocensis*, XXI, 2011, 115- 130.
- Gui, Petruț 2015** M. Gui, D. Petruț, *Illuminating the Soldiers' Homes. The Evidence of Lighting Devices from the Barracks of Forts and Fortresses in Roman Dacia* în L. Vagalinski, N. Sharankov (ed.), *Limes XXII. Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies Ruse, Bulgaria, September 2012*, Sofia, 2015, 259-268.
- Gui, Petruț 2018** M. Gui, D. Petruț, *Soldiers and their monuments for posterity. Manifestations of martial identity in the funerary iconography of Roman Dacia* în G. Cupcea, R. Varga (ed.), *Social interactions and status markers in the Roman World*, Oxford, 2018, 115–138.
- Guido 1978** M. Guido, *The Glass Beads of the Prehistoric and Roman Periods in Britain and Ireland*, Londra, 1978.
- Hackett, Smith 1989** O. Hackett, D. J. Smith, *Ghirza: A Libyan Settlement in the Roman Period*, Tripoli, 1989.
- Haigh, Savage 1984** D. Haigh, M. Savage, *Sewingshields* în *Archaeologia Aeliana*, 5, 12, 33–148.
- Hanson 2009** W. S. Hanson, *The fort at Elginhaugh and its implications for Agricola's role in the conquest of Scotland* în D.J. Breeze, L.M. Thoms, D.W. Hall (eds), *First Contact: Rome and Northern Britain*, Perth, 2009, 49–58.
- Hanson 2014** W. S. Hanson, *The nature and function of Roman frontiers revisited* în R. Collins, F. McIntosh (ed.), *Life in the Limes: studies of the people and objects of the Roman frontiers*, Oxford, 2014, 4–10.
- Hanson, Maxwell 1983** W. S. Hanson, G. S. Maxwell, *Minor enclosures on the Antonine Wall at Wilderness Plantation* în *Britannia*, 14, 227–243.
- Hanson, Maxwell 1986** W. S. Hanson, G. S. Maxwell, *Rome's North-west Frontier: Antonine Wall*, Edinburgh, 1986.

- Hanson, Friell 1995** W. S. Hanson, J. G. P. Friell, *Westerton: a Roman watchtower on the Gask frontier* in Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland, 125, 1995, 499-519.
- Hanson, Haynes 2004** W. S. Hanson, I. P. Haynes, *An introduction to Roman Dacia* in W. S. Hanson, I. P. Haynes (ed.), *Roman Dacia : the making of a provincial society*, Journal of Roman Archaeology Supplementary Series, 56, Portsmouth, 2004, 11-31.
- Hassel 1978** F. J. Hassel, *Römische Brettspiele* in *Römisch-Germanische Archäologie*, 2, 3, 1978, 456–457.
- Haynes 1999** I. P. Haynes, *Introduction* in A. Goldsworthy, I. P. Haynes (eds), *The Roman Army as a Community*, Journal of Roman Archaeology Supplementary Series, 34, Portsmouth, 1999, 7–14.
- Haynes 1999a** I. P. Haynes, *Military service and cultural identity in the auxilia* in A. Goldsworthy, I. P. Haynes (eds), *The Roman Army as a Community*, Journal of Roman Archaeology Supplementary Series, 34, Portsmouth, 1999, 165–174.
- Haynes 2013** I. P. Haynes, *Blood of the Provinces: The Roman Auxilia and the Making of Provincial Society from Augustus to the Severans*, Oxford, 2013.
- Hedeager 1987** L. Hedeager, *Empire, frontier and the barbarian hinterland: Rome and norther Europe from A.D. 1-400* in M. Rowlands (ed.), *Centre and Periphery in the Ancient World*, Cambridge, 1987, 125-140.
- Herz 2002** P. Herz, *Die Logistik der Kaiserzeitlichen Armee. Strukturelle Überlegungen* in P. Erdkamp (ed.), *The Roman army and the economy*, Amsterdam, 2002, 19–46.
- Hill 2006** P. R. Hill, *The Construction of Hadrian's Wall*, Stroud, 2006.
- Hill, Dobson 1992** P. R. Hill, B. Dobson, *The design of Hadrian's Wall and its implications* in *Archaeologia Aeliana*, 5, 20, 27–52
- Hodgson 1997** N. Hodgson, *Relationships between Roman river frontiers and artificial frontiers* in W. Groenman-van Waateringe, B. van Beek, W. Willems, S. Wynia (ed.), *Roman Frontier Studies*, Oxford, 1995.

- Hodgson 2002** N. Hodgson, *Where did they put the horses? revisited: the recent discovery of cavalry barracks in the Roman forts at Wallsend and South Shields on Hadrian`s Wall* în P. Freeman (ed.), *Limes XVIII. Proceedings of the XVIIIth International Congress of Roman Frontier Studies, held in Amman, Jordan (September 2000)*, Oxford, 2002, 887–894.
- Hodgson 2005** N. Hodgson, *Gates and passage across the frontiers: the use of openings through the barriers of Britain, Germany and Raetia* în Z. Visy (ed.), *Limes XIX: Proceedings of the XIXth International Congress of Roman Frontier Studies held in Pécs, Hungary, September 2003*, Pécs, 2005, 183–187.
- Hodgson 2009** N. Hodgson, *A review of research on Hadrian`s Wall 1999–2000* în N. Hodgson (ed.), *Hadrian`s Wall 1999–2009: a summary of excavation and research*, 2009, 5–51.
- Hodgson, Bidwell 2004** N. Hodgson, P. T. Bidwell, *Barracks in a new light: Recent discoveries on Hadrian`s Wall* în *Britannia*, 35, 2004, 121–157
- Hoffmann 1995** B. Hoffmann, *The quarters of legionary centurions of the Principate* în *Britannia*, 26, 1995, 107–151.
- Holliger 1983** C. Holliger, *Römische Spielsteine und Brettspiele* în *Gesellschaft Pro Vindonissa, Jahresbericht*, 1983, 5–24.
- Hope 2001** V. M. Hope, *Constructing identity: the Roman funerary monuments of Aquileia, Mainz and Nimes*, Oxford, 2001.
- Hristov 2015** I. Hristov, *A Study on the Sixth Roman Watchtower (Turris) on the Road Ad Radice – Montemno* în *национален исторически музей – софия Известия*, XXVII, 2015, 45-62.
- Hristov 2016** I. Hristov, Президии, бурги и фрури в провинция Мизия и Тракия II–VI век Принос към проучването на самостоятелни отбранителни и охранителни обекти от римската епоха в дн. български земи, Sofia, 2016.

- Hüdepohl 2015** S. Hüdepohl, *Limes at Hienheim*, în S. Matešic, C.S. Sommer (ed.), *At the Edge of the Roman Empire: Tours along the Limes in Southern Germany* München, 2015, 180–183.
- Hüdepohl 2015a** S. Hüdepohl, *Archäologische Untersuchungen im "Burgus" in Burgsalach im Jahr 2008* în *Bericht der bayerischen Bodendenkmalpflege*, 56, 2015, 195-205.
- Hunter Blair 1934** P. Hunter Blair, *Housesteads milecastle* în *Archaeologia Aeliana*, 4, 103–121.
- Isac 1994** D. Isac, *Vicus Samum – eine statio der Beneficiarier an der nördlichen Grenze Dakiens* în *er Romische Weihebezirk von Osterburken*, II, 1994, 205–215.
- Isac 2003** D. Isac, *Castrul roman de la SAMVM – Cășeiu*, Cluj-Napoca, 2003.
- Isaac 1988** B. Isaac, *The meaning of the terms "limes" and "limitanei"* în *Journal of Roman Studies*, 78, 1988, 125-147.
- Isaac 1990** B. Isaac, B. Isaac, *The Limits of Empire: The Roman Army in the East*, Oxford, 1990.
- Isaac 1998** B. Isaac, *Near East under the Roman rule*, New York, 1988.
- Isac, Cociș 1995** D. Isac, S. Cociș, *Fibulele din castrele romane de la Gilău și Cășeiu. O analiză în context stratigrafic* în *Ephemeris Napocensis*, V, 1995, 103-136.
- Isac, Roman 2001** D. Isac, C.-A. Roman, *Lucernele din castrul de la Gilău* în C. Cosma, D. Tamba, A. Rustoiu, *Studia Archaeologica et Historica Nicolao Gudea Dicata*, Zalău, 2001, 367-395.
- James 1999** S. James, *The community of the soldiers: a major identity and centre of power in the Roman empire* în P. Baker, C. Forcey, S. Jundi, R. Witcher (ed.), *TRAC 98, Proceedings of the eight Annual Theoretical Roman Archaeology Conference, University of Leicester, April 1998*, Oxford 1999, 14–25.

- Jilek, Breeze 2007** S. Jilek, D. J. Breeze, *The detritus of life: the contribution of small finds to understanding smaller military installations* în R. Hingley, S. Willis (ed.) *Roman Finds: Context and Theory*, Oxford, 2007, 199–213.
- Joey 2017** W. Joey, *The Archaeology of Roman Surveillance in the Central Alentejo, Portugal*, Berkeley, 2017.
- Jones 1992** B. W. Jones, *The Emperor Domitian*, Abingdon, 1992.
- Jones 2015** R. H. Jones, *Classifying the Past: using thesauri to interpret Roman frontiers* în L. Vagalinski, N. Sharankov (ed.), *Limes XXII. Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies Ruse, Bulgaria, September 2012*, Sofia, 2015, 929-932.
- Johnson 1983** A. Johnson, *Roman forts of the 1st and 2nd centuries AD in Britain and the German provinces*, Londra, 1983.
- Jorns, Meier-Arendt 1967** W. Jorns, W. Meier-Arendt, *Das Kleinkastell Degerfeld in Butzbach, Kr. Friedberg (Hessen)* în *Saalburg Jahrbuch*, 24, 12–32.
- Junkelmann 1986** M. Junkelmann, *Die Legionen des Augustus*, Mainz, 1986.
- Kádár 1900** Kádár, J., *Szolnok-Doboka vármegye monographiája III, Dej, 1900*.
- Kádár 1901** Kádár, J., *Szolnok-Doboka vármegye monographiája V, Dej, 1901*.
- Kádár 1904** Kádár, J., *Szolnok-Doboka vármegye monographiája VII, Dej, 1904*.
- van der Kamp 2007** J. S. van der Kamp, *Vroege wacht: LR31 Zandweg: archaeologisch onderzoek van twee eerste-eeuwse houten wachttorens in Leidsche Rijn*, Basisrapportage archeologie, 16, Utrecht, 2007.
- Kandler, Veters 1986** M. Kandler, H. Veters, *Der römische Limes in Österreich*, Viena, 1986.
- Keppie, Walker 1981** L. J. F. Keppie, J. J. Walker, *Fortlets on the Antonine Wall at Seabegs Wood, Kinneil and Cleddans* în *Britannia*, 12, 143–162.
- Kemkes et al. 2006** M. Kemkes, J. Scheuerbrandt, N. Willburger, *Der Limes - Grenze Roms zu den Barbaren*, 2006.
- Kienast et al. 2017** D. Kienast, W. Eck, M. Heil, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt, 2017.
- Kitchen 1988** F. Kitchen, *Fire Over England. The Armada Beacons*, Brighton, 1988.

- Kortüm 1998** K. Kortüm, *Zur datierung der Römischen militäranlagen im Obergermanisch-Rätischen limes gebiet. Chronologische untersuchungen anhand der münzfunde* în Saalburg Jahrbuch, 49, 5–65.
- Kovács 2006** Kovács, P., *Fontes Pannoniae antiquae ab A.D. CLXVI usque ad A.D. CXCII*, Budapest, 2006.
- Kovács 2008** Kovács, P., *Burgus building inscriptions of Commodus from Pannonia* în Sylloge Epigraphica Barcinonensis, VI, 2008, 125-138.
- Kovács, Prohászka 2003** Kovács, P, Prohászka, P., *Új római feliratos köemlékek a Magyar Nemzeti Múzeum Adattárából* în *Antik Tanulmányok*, 47, 2003, 291-303.
- Krieger 2018** E. Krieger, *Die Wachttürme und Kleinkastelle am Raetischen Limes*, Berlin, 2018.
- Kuhn 2008** Th. Kuhn, *Structura revoluțiilor științifice*, București, 2008.
- Labrousse 1939** M. Labrousse, *Les burgarii et le cursus publicus* în *Mélanges de l'École française de Rome*, 56, 139, 151-167.
- Landels 2002** J. G. Landels, *Music in ancient Greece and Rome*, Londra, New York, 2002.
- Lander 1984** J. Lander, *Roman stone fortifications. Variation and change from the first century A.D. to the fourth*, Oxford, 1984.
- Laur-Belart 1960** R. Laur-Belart, *Ein frühromischer Wachtposten auf de Kerenzerberg bei Filzbach, GL* în *Ur-Schweiz*, 24, 3-24.
- Laur-Belart 1962** R. Laur-Belart, *Der frühromische Wachtposten auf dem Biberlikopf, SG* în *Ur-Schweiz*, 26, 35–51
- Lazăr 1995** V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995.
- Lăzărescu et al. 2016** V.-A. Lăzărescu, Șt. Bilașco, I. Vescan, *Big Brother is Watching You! Approaching Roman Surveillance and signalling at Porolissum* în C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (ed.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An Interdisciplinary Research Project*, Cluj-Napoca, 2016, 275-304.
- Legler-Staub et al. 1960** F. Legler-Staub, R. Laur-Belart, I. Grüniger *Ein frühromische Wachtposten auf dem Kerenzerberg bei Filzbach (GL)* în *Ur – Schweiz*, 24, 1960, 3–24.

- Lepper, Frere 1988** F. A. Lepper, S. Frere, *Trajan's Column: A New Edition of the Cichorius Plates, Introduction, Commentary and Notes*, Gloucestershire, 1988.
- van Lith 1977** S. M. E. van Lith, *Römisches Glas aus Velsen* în *Oudheidkde. Mededel*, LVIII, 1977, 1–62.
- van Lith 1979** S. M. E. van Lith, *Römisches Glas aus Valkenburg Z. H.* în *Oudheidkde. Mededel*, LIX-LX, 1979, 1-150.
- Lock 2000** G. R. Lock, *Beyond the Map: Archaeology and Spatial Technologies*, Amsterdam, 2000.
- Luca, Gudea 2010** S. A. Luca, N. Gudea, *Repertoriul arheologic al județului Sălaj*, Sibiu, 2010.
- Luttwak 1976** E. N. Luttwak, *The Grand Strategy of the Roman Empire from the First Century AD to the Third*, Baltimore, 1976.
- Mackensen 1987** M. Mackensen, *Frühkaiserzeitliche Kleinkastelle bei Nersingen und Burlafingen an den Oberen Donau*, München, 1987.
- Mackensen 2010** M. Mackensen, *Das Commoduszeitliche Kleinkastell Tisavar / Ksar Rhilane am Südtunesischen Limes Tripolitanus*, *Kölner Jahrbuch*, 43, 2010, 461–468.
- Mac Mullen 1963** R. MacMullen, *Soldier and Civilian in the Latter Roman Empire*, Cambridge, 1863.
- MacDonald 1934** G. MacDonald, *The Roman Wall in Scotland*, 1934.
- Macrea et al. 1961** M. Macrea, M. Rusu, I. Mitrofan, *Șantierul arheologic Porolissum* în *Materiale și Cercetări Arheologice*, VII, 1961, 361–390.
- Macrea et al. 1962** M. Macrea, M. Rusu, I. Mitrofan, *Șantierul Arheologic Porolissum* în *Materiale și Cercetări Arheologice*, VIII, 1962, p. 484–504.
- Macrea et al. 1993** M. Macrea, N. Gudea, I. Moțu, *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, București, 1993.
- Mann 1974** J. C. Mann, *The frontiers of the Principate* în *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, II, 1, 1974, 508-533.
- Mann 1979** J. C. Mann, *Power, Force and the frontiers of the Empire* în *Journal of Roman Studies*, 69, 1979, 175-183.

- Manning, Scott 1979** W. H. Manning, L. R. Scott, *Roman timber military gateways in Britain and on the German frontier* în *Britannia*, 10, 1979, 19—61.
- Marcu 2004** F. Marcu, *Military tile-stamps as a guide for the garrisons of certain forts in Dacia* în L. Ruscu, C. Ciongradi, R. Ardevan, C. Roman, C. Găzdac (ed.), *Orbis Antiquvs. Studia in honorem Ioannis Pisonnis*, Cluj-Napoca, 2004, 1-37.
- Marcu 2009** F. Marcu, *Organizarea internă a castrelor din Dacia*, Cluj-Napoca, 2009.
- Marcu, Cupcea 2013** F. Marcu, G. Cupcea, *Topografia limes-ului de nord-vest al Daciei în zona castrului de la Bologa* în A. Stavilă, D. Micle, A. Cîntar, C. Floca, S. Forțiu (ed.), *ArheVest I: In memoriam Liviu Măruia. Interdisciplinaritate în arheologie și istorie*, Szeged, 2013, 569–589.
- Maracu et al. 2017** F. Marcu, G. Cupcea, Bajusz, M., I. Petiș, H. Cociș, R. Zăgreanu, *Frontiera Daciei Porolissensis între castrele de la Tihău și Cășeu (Samum)* în *Buletinul Limes*, 2, 2017, 20-24.
- Marcu et al. 2018** F. Marcu, G. Cupcea, R. Zăgreanu, H. Cociș, C. Gaiu, *Recent Developments in Understanding the limes Porolissensis* în S. Sommer, S. Matešić (ed.), *Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Congress of Roman Frontier Studies Ingolstadt, Mainz*, 2018, 747-753.
- Marinescu 1989** G. Marinescu, *Cercetări și descoperiri arheologice de epocă romană în nord-estul Transilvaniei* în *File de Istorie*, VI, 1989, 5-66.
- Marinescu 2003** G. Marinescu, *Cercetări arheologice în județul Bistrița-Năsăud, Volumul II*, Bistrița, 2003.
- Marțian 1920** I. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistrița, 1920.
- Marțian 1921** I. Marțian, *Urme din războaiele Romanilor cu Dacii*, Cluj Napoca, 1921.
- Mason, Croitoru 2016** R. A. Mason, C. Croitoru, *Carl Schuchhardt's Contributions on Ancient Linear Fortifications along the Lower Danube*, Cluj-Napoca, 2016.
- Matthews 1976** J. F. Matthews, *Mauretania in Ammianus and the Notitia* în R. Goodburn, P. Bartholomew (ed.), *Aspects of the Notitia Dignitatum. Papers presented to the conference in Oxford, December 13 to 15, 1974*, Oxford, 1976, 157-186.

- Matei 1979** Al. V. Matei, *Repertoriul de așezări și descoperiri dacice de pe teritoriul Județului Sălaj* în *Acta Musei Porolissensis*, III, 1979, 11-40.
- Matei 1979a** Al. V. Matei, *Repertoriul de așezări și descoperiri dacice de pe teritoriul Județului Sălaj* în *Acta Musei Porolissensis*, III, 1979, 473-513.
- Matei 1980** Al. V. Matei, *Raport preliminar despre săpăturile de la Moigrad (1977-1979)* în *Acta Musei Porolissensis*, IV, 1980, 90-97.
- Matei 1980a** Al. V. Matei, *Repertoriul așezărilor aparținând dacilor liberi (sec. II-IV e. n) descoperite pe teritoriul județului Sălaj* în *Acta Musei Porolissensis*, IV, 1980, 229-243.
- Matei 1995** Al. V. Matei, *Șantierul arheologic Porolissum-Vișinal* în *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 1994, 1995*, 55-56.
- Matei 1995a** Al. V. Matei, *Șantierul arheologic Porolissum-Valul Dublu-Dealul Comorii* în *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 1994, 1995*, 56.
- Matei 1996** A. V. Matei, *Limes porolissensis-o nouă linie de apărare zid, șanțuri, turnuri-descoperită în fața complexului militar roman de la Porolissum* în *Acta Musei Porolissensis*, XX, 1996, 63-67.
- Matei 1997** A. V. Matei, *A New Defensive Line Discovered at the Roman Military Site of Porolissum in Dacia Porolissensis* în W. Groenman-van Waateringe B. L. van Beek W. J. H. Willems S. L. Wynia (ed.), *Roman Frontier Studies 1995. Proceedings of the XV/th International Congress of Roman Frontier Studies*, Oxford, 1997, 93-100.
- Matei 2005** Al. V. Matei, *Apeductele romane pe piloni de la Porolissum* în C. V. Mușeteanu, M. Bărbulescu, D. Benea (ed.), *Corona Laurea. Studii în onoarea Luciei Țeposu Marinescu*, București, 2005, 293–311.
- Matei 2007** Al. V. Matei, *O nouă poartă amenajată în zidul provinciei Dacia în fața complexului militar roman de la Porolissum* în S. Nemeti (ed.), *Dacia Felix. Studia Michaeli Bărbulescu oblata*, Cluj 2007, 250–269.
- Matei 2007a** Al. V. Matei, *Fortificația dacică de pe dealul Citera de la Porolissum și transformarea acesteia în castru roman integrat sistemului de apărare roman “limes porolissensis” din Poarta Meseșană* în R. Ștefănescu, I

- Bauman, L. Savu (ed.), *Studia in honorem Florea Costea*, Braşov 2007, 151–183.
- Matei, Lakó 1979** Al. V. Matei, Lakó, E., A. V. Matei, *Repertoriul descoperirilor și așezărilor de epocă romană de pe teritoriul județului Sălaj* în *Acta Musei Porolissensis*, III, 1979, 121-136.
- Matei, Bajusz 1997** Al. V. Matei, Bajusz, I., *Das Römergrenzkastell von Romita*, Zalău, 1997.
- Matei, Stanciu 2000** Al. V. Matei, I. Stanciu, *Vestigii din epoca romană (sec. II-IV p. Chr.) în teritoriul nord-vestic al României*, Zalău, Cluj-Napoca, 2000.
- Matei-Popescu 2010** F. Matei-Popescu, *Cohortes Augustae Nervianae Pacenses Brittonum* în H. Pop, I. Bejinariu, S. Băcuet-Crişan, D. Băcuet-Crişan (ed.), *Identități culturale locale și regionale în context european. Studii de arheologie și antropologie istorică: In Memoriam Alexandru V. Matei*, Cluj-Napoca, 2010, 395-398.
- Maxfield 1990** V. A. Maxfield, *Hadrian's Wall in its imperial setting* în *Archaeologia Aeliana*, 18, 1990, 1–27.
- Maxfield 2005** V. A. Maxfield, *The Roman army and the road from Koptos to Myos Hormos* în *Journal of Roman Archaeology*, 18, 1990, 731–740.
- Maxwell 1976** G. S. Maxwell, *Roman timber tower at Beattock Summit, Lanarkshire* în *Britannia*, 7, 1976, 33–38.
- Măluţan 1984** C. Măluţan, *Drumurile sării din nord-vestul Transilvaniei medieval* în *Acta Musei Porolissensis*, 8, 1984, 249-255.
- Meucci 1989** R. Meucci, *Roman military instruments and the lituus* în *The Galpin Society Journal*, 42, 1989, 85–97.
- Migliorati 2011** G. Migliorati, *Inscrizioni per la ricostruzione storica dell'impero romano da Marco Aurelio a Commodo*, Milano, 2011.
- Mihailescu-Bîrliba 2016** L. Mihailescu-Bîrliba, *Games and gamers in Dacia* în *Arheologia Moldovei*, XXXIX, 2016, 33-56.
- Mihajlov 1961** G. Mihajlov, *La fortification de la Thrace par Antonin le Pieux et Marc Aurèle* în *Studia Urbinati*, B, 35, 1961, 42-56.
- Miks 2007** Ch. Miks, *Studien zur römischen Schwertbewaffnung in der Kaiserzeit*, Köln, 2007.

- Mitrea 1961** B. Mitrea, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în Republica Populară Română* în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, XII, 1, 1961, 144-154.
- Mitrofan, Cociș 1995** I. Mitrofan, S. Cociș, *Fibule romane de la Micăsasa* în *Acta Musei Napocensis*, XXXII, 1, 1995, 451–461.
- Moga 1950** M. Moga, *Traiul populației daco-romane și barbare la granița de vest a Daciei. Activitatea șantierului arheologic Porolissum* în *Studii Clasice și Istorie Veche*, I, 1950, 131–135.
- Moga 1985** V. Moga, *Din istoria militară a Daciei Romane: Legiunea XIII Gemina*, Cluj-Napoca, 1985.
- Moga et al. 1997** V. Moga, H. Ciugudean, S. Cociș, N. Rodeanu, *Fibule romane de la Apulum* în *Acta Musei Napocensis*, XXXIV, 1, 1997, 536–558.
- Moga et al. 2008** V. Moga, A. Timofan, G. Bounegru, R. Ota, G. Bălan, I. Lascu, *Descoperă arheologia Urbană! Apulum 2007. Catalog de expoziție*, Alba Iulia, 2008.
- Mommsen 1885** Th. Mommsen, *Der Oberrheinische Limes* în *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst*, IV, 1885, 43-51.
- Mommsen 1894** Th. Mommsen, *Der Begriff des Limes* în *Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst*, XIII, 1894, 43-51.
- Mommsen 1908** Th. Mommsen, *Der Begriff des Limes* în *Gesammelte Schriften*, V, 1908, 456-464.
- Morris, Papadopoulos 2005** S. P. Morris, J. K. Papadopoulos, *Greek Towers and Slaves: An Archaeology of Exploitation* în *American Journal of Archaeology*, 109, 2005, 155-255.
- Moscheck 2009** W. Moscheck, *The Limes: Between open Frontier and Borderline* în N. Frydie, D. Reitz (ed.), *Walls, Ramparts and Lines of Demarcation*, Berlin, 2009, 13-30.
- Murdoch 2006** A. Murdoch, *Rome's Greatest Defeat, Massacre in the Teutoburg Forest*, Gloucestershire, 2006.
- Mráv 2016** Mráv, Zs., *Új adatok Pannonia Inferior Commodus-kori burgus-és praesidiumépítési felirataihoz* în *Folia Archaeologica*, LVII, 2016, 35-60.

- Napoli 1997** J. Napoli, *Recherches sur les fortifications linéaires romaines*, Roma, 1997.
- Nedelea 2017** L. Nedelea, *Ceramica în Nemeti*, Nemeti (ed.), *Studii asupra granițelor romane din Dacia. Castrul legionar de la Potaissa. I. Centuriae din praetentura sinistra*, Cluj-Napoca, 2017, 83-132.
- Nedelea 2019** L. Nedelea, *Ceramica în M. Bărbulescu* (ed.), *Termele din castrul legionar de la Potaissa*, Cluj-Napoca, 2019, 182-248.
- Nedelea et al. 2019** L. Nedelea, H. Cociș, D. Băcuet-Crișan, *The Pottery Kilns from Porolissum-Sărata and the Problem of the Settlement's Inner Defensive Line* în *Acta Musei Porolissensis*, XLI, 2019, 185-252.
- Nelis-Clément 2000** J. Nelis-Clemément, *Les Beneficiarii: militaires et administrateurs au service de l'Empire (Ier s. a. C. - VIe s.p. C, Bordeaux, 2000.*
- Oldenstein 1977** J. Oldenstein, *Zur Ausrüstung Römischer Auxiliareinheiten: Studien zu Beschlägen und Zierat an der Ausrüstung der römischen Auxiliareinheiten des obergermanisch-raetischen Limesgebietes aus dem zweiten und dritten Jahrhundert n. Chr.*, Frankfurt, 1997.
- Opaïț 1996** A. Opaïț, *Aspecte ale vieții economice din provincia Scythia (secolele IV–VI p. Ch.). Producția ceramicii locale și de import*, Bibliotheca Thracologica, 16, București 1996.
- Opreanu 1994** C. H. Opreanu, *Misiunile beneficiarilor consular pe limes-ul de nord al Daciei în secolul al III-lea d. Ch. în Acta Musei Napocensis*, 31, 1994, 69-80.
- Opreanu 1997** C. H. Opreanu, *Roman Dacia and its Barbarian Neighbours, Economic and Diplomatic Relations* în W. Groenman-van Waateringe, B. L. Van Beek, W. J. H. Willems, S. L. Wynia (ed.), *Limes XVI. Roman Frontier Studies 1995. Proceedings of the XVIth International Congress of Roman Frontier Studies*, Oxford, 1997, 247–252.
- Opreanu 1998** C. H. Opreanu, *Dacia romană și Barbaricum*, Timișoara, 1998.
- Opreanu, Lăzărescu 2015** C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, *A Roman Frontier Marketplace at Porolissum in the Light of Numismatic Evidence*, Cluj-Napoca, Zalău, 2015.

- Opreanu, Lăzărescu 2016** C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, *The limes as a contact zone between Orbis Romanus and Barbaricum* în C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (ed.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An interdisciplinary research project*, Cluj- Napoca, 2016, 43-48.
- Opreanu, Lăzărescu 2016a** C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, *The province of Dacia* în C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (ed.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An interdisciplinary research project*, Cluj- Napoca, 2016, 49-114.
- Opreanu, Lăzărescu 2016b** C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, Remote Sensing at *Porolissum*: an archaeological perspective în *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An interdisciplinary research project*, Cluj- Napoca, 2016, 263-274.
- Opreanu et al. 2014** C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu, A. Roman, T. Ursu, S. Fărcaș, *New Light on a Roman Fort Based on a LiDAR Survey in the Forested Landscape from Porolissum* în *Ephemeris Napocensis*, 24, 2014, 71–86.
- Ortvay 1875** T. Ortvay, *Dacia és Moesia területén* în *Archaeologiai Ertesítő*, 9, 1875, 225–230.
- Panaiteescu 1929** *Em. Panaiteescu, Le limes dacique. Nouvelles fouilles et nouveaux résultats* în *Academia Română*, 1929, 73-92.
- Pánczél, Szabó 2015** S. Panczel, Szabó, M., *Dácia keleti limese- a tájban élő történelem* în *Várak. Kastélyok. Templomok*, 2015, 94-97.
- Parsons 1972** J. R. Parsons, *Archaeological Settlement Patterns* în *Annual Review of Anthropology*, 1, 1972, 127-150.
- Paki, Cociși** A. Paki, S. Cociș, *Dacia ludens* în *Ephemeris Napocensis*, III, 1993, 149-161.
- Pârvan 1926** V. Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926.
- Pearce 2002** J. Pearce, Food as substance and symbol in the Roman army: a case study from Vindolanda în P. Freeman, J. Bennett, Z. T. Fiema, B. Hoffmann (ed.), *Limes XVIII. Proceedings of the 18th International Congress of*

- Roman Frontier Studies held in Amman, Jordan, September 2000*, Oxford, 2002, 931–944.
- Pennick 1945** E. Pennick, *L'origine hellénique de burgus* în *Latomus*, 4, 1945, 5-21.
- Petersen et al. 1896** E. A. H. Petersen, A. von Domaszewski, G. Calderini, Th. Mommsen, *Die Marcus-Säule auf Piazza Colonna in Rom*, München, 1896.
- Petre 2009** Z. Petre, *Studiu introductiv în Th. Mommsen – Istoria Romană*, Vol I, București, 2009, 5-13.
- Petri 1900** Petri, M., *Szilágy vármegye monographiája*, Budapest 1900.
- von Petrikovits 1971** H. von Petrikovits, *Fortifications in the North Western Roman Empire from the Third to the Fifth centuries A.D* în *Journal of Roman Studies*, 61. 1971, 178-218.
- von Petrikovits 1975** H. von Petrikovits, *Die Innenbauten römischer Legionslager während der Prinzipatzeit*, Düsseldorf, 1975.
- Petolescu 1997** C. C. Petolescu, *Die Auxiliareinheiten im römischen Dakien* în *Acta Musei Napocensis*, 34, 75-149.
- Petruț 2012** D. Petruț, *Everyday life in military context. Aspects of everyday life in the research concerning the Roman army in the Western European part of the Empire and the province of Dacia* în *Ephemeris Napocensis*, XXII, 2012, 91–112
- Petruț 2018** D. Petruț, *Pottery and military life The ceramic assemblages from the barracks of the auxiliary fort at Buciumi, Dacia Porolissensis*, Cluj-Napoca, 2018.
- Petruț et al. 2014** D. Petruț, M. Gui, H. Trincă, *Lighting Roman military barracks. An interdisciplinary approach based on evidence from Dacia* în *Archaeologia Bulgarica*, 18, 3, 2014, 65–92.
- Petković 1995** S. Petković, *Rimski predmeti od kosti i roga sa teritorije Gornje Mezije*, Belgrad, 1995.
- Piccaluga 1974** G. Piccaluga, *Terminus. I segni di confine nella religione romana*, Roma, 1974.

- Piganiol 1963** A. Piganiol, *La notion du limes* în G. Novak, *LIMES V. Quintus Congressus Internationalis Limitis Romanis Studiosorum*, Zagreb, 1963, 119-122
- Piso 2000** I. Piso, *Les légions dans les provinces de Dacie*, în Y. Le Bohec (ed), *Les légions de Rome sous le Haut-Empire. Actes du congrès de Lyon*, Paris, 2000, 205-225.
- Piso 2005** I. Piso, *An der Nordgrenze des Römischen Reiches. Ausgewählte Studien*, Stuttgart, 2005.
- Piso, Deac 2016** I. Piso, D. Deac, *Inscriptiones Daciae Romanae, Appendix I: Inscriptiones laterum Musei Zilahensis*, Cluj-Napoca, 2016.
- Poidebard 1934** A. Poidebard, *La trece de Rome Dans la Désert de Syrie*, Paris, 1934.
- Planck 1974** D. Planck, *Das Kleinkastell Rötelsee nördlich von Welzheim, Rems-Murr-Kreis* în *Archäologische Ausgrabungen in Baden-Württemberg*, 2974, 40–43.
- Pop 1997** H. Pop, *The Repertoire of Discoveries from the Roman Age Beyond the Limes on the Territory of Salaj County (2nd-4th centuries A.D.)* în *Acta Musei Porolissensis*, XXI, 457-466.
- Pop 2006** H. Pop, *Fortificațiile dacice din vestul și nord-vestul României*, Cluj-Napoca, 2006.
- Pop 2008** H. Pop, *Argintul dacic sălăjean*, Cluj-Napoca, 2008.
- Pop, Csók 2010** H. Pop, Csók, Zs., *Cartier Ortelec – burgu* în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România. Campania 2010*, 250-251.
- Pop, Cociș 2018** H. Pop, H. Cociș, *Stray finds from the watchtowers of Porolissum area* în *Acta Musei Porolissensis*, XL, 1, 2018, 63-85.
- Pop, Kalmar 1988** P. Pop, Z. Kalmar, *Descoperiri arheologice în comuna Agrij* în *Acta Musei Porolissensis*, XII, 1988, 71-83.
- Protase 1960** D. Protase, *Castrul auxiliar de la Tihău* în *Materiale și Cercetări arheologice VII*, 384-385.
- Protase 1966** D. Protase, *Problema continuității în Dacia în lumina arheologiei și numismaticii*, București, 1966.

- Protase 1985** D. Protase, *Neue Daten über die Ala I Tungrorum Frontoniana in Dakien* în E. Weber, G. Dobesch (ed.), *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift für Arthur Betz zur Vollendung seines 80.*, Viena, 1985, 495-504
- Protase 1994** D. Protase, *Castrul roman de la Tihău (jud. Sălaj) în lumina cunoștințelor actuale* în *Ephemeris Napocensis*, IV, 1994, 75–101.
- Protase 1995** D. Protase, *Orizonturi Daco-Romane*, Cluj-Napoca, 1995.
- Protase et al. 1993** D. Protase, S. Cociș, C. Gaiu, *Fibulele din castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua (jud. Bistrița-Năsăud)* în *Revista Bistriței*, VII, 1993, 51–62.
- Protase et al. 1997** D. Protase, C. Gaiu, G. Marinescu, *Castrul roman și așezarea civilă de la Ilișua*, Bistrița, 1997.
- Protase et al. 2008** D. Protase, N. Gudea, R. Ardevan, *Din istoria militară a Daciei romane. Castrul roman de interior de la Gherla*, Timișoara, 2008.
- Pringle 2001** D. Pringle, *The Defence of Byzantine Africa from Justinian to the Arab Conquest*, Oxford, 2001.
- Radman Livaja 2001** I. Radman Livaja, *Rimski projektili iz Arheološkog muzeja u Zagrebu* în *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 34, 2001, 123-152.
- Radnóti 1945** A. Radnóti, *A dáciai limes a Meszesen* în *Archaeologiai Értesítő*, 4-5, 1944-1945, 137-168.
- Rankov 2005** B. Rankov, *Do Rivers Make Good Frontiers?* în *Visy Zs.*, (ed.) *Limes XIX: Proceedings of the XIXth International Congress of Roman Frontier Studies held in Pécs, Hungary, September 2003*, Pécs, 2005, 175–181.
- Rankov 2006** B. Rankov
- Reddé 2006** M. Reddé, *Les fortins du désert Oriental d'Égypte et l'architecture militaire romaine* în H. Cuvigny (ed.), *La route de Myos Hormos, L'armée romaine dans le désert Oriental d'Égypte*, I, Cairo, 2005, 235–253.
- Reddé 2015** M. Reddé, *The layout of a military shrine in Egypt's Eastern Desert* în A. Tomas (ed.), *Ad fines imperii Romani: Studia Thaddaeo Sarnowski*

- septuagenario ab amicis, collegis discipulisque dedicate*, Varşovia, 2015, 39–46.
- Redhead 1989** N. Redhead, *The courtyard building* în J. Walker (ed.), *Castleshaw: The Archaeology of a Roman Fortlet*, Manchester, 1989, 60–65.
- Retegan 2002** S. Retegan, *Satele năşăudene la mijlocul secolului al XIX-lea. Mărturii documentare*, Cluj – Napoca, 2002.
- Reuter, Thiel 2015** M. Reuter, A. Thiel, *Der Limes: auf den spuren der römer*, Darmstadt, 2015.
- Richardson 2009** J. Richardson, *Fines Provinciae* în O. Hekster, T. Kaiser (ed.), *Frontiers in the Roman world*, Leiden, 2009, 1-12.
- Richmond 1935** I. A. Richmond, *Trajan's Army on the Trajan's Column* în *Papers of the British School at Rome*, 13, 1935, 1-40.
- Richmond 1982** I. A. Richmond, *Trajan's Army on the Trajan's Column*, Londra 1982.
- Robertson 1957** A. S. Robertson, *An Antonine Fort, Golden Hill, Duntocher Edinburgh*, Glasgow, 1957.
- Robertson 1974** A. S. Robertson, *Roman 'Signal Stations' on the Gask Ridge* în *Transactions and Proceedings of the Perthshire Society of Natural Science*, 1974, 14-29.
- Rogers 1999** G. B. Rogers, *Poteries sigillees de la Gaule centrale: II. Les potiers*, I, Lezoux, 1999.
- Roman 2006** C. A. Roman, *Lămpi din Dacia Porolissensis. Castrele Porolissum – Moigrad, Buciumi, Gilău, Samum-Căşeiu*, Cluj-Napoca, 2006.
- Roman et al. 2016** A. Roman, T.-M. Ursu, V.-A. Lăzărescu, C. H. Opreanu, *Multi-sensor surveys for the interdisciplinary landscape analysis and archaeological feature detection at Porolissum* în C. H. Opreanu, V.-A. Lăzărescu (ed.), *Landscape Archaeology on the Northern Frontier of the Roman Empire at Porolissum. An Interdisciplinary Research Project*, Cluj-Napoca, 2016, 237-262.
- Rómer 1875** Rómer, F., F., *Újabb római feliratos kövek* în *Archaeologiai Értesítő*, 9, 247-249.

- Rómer 1876** Rómer, F., F., *Les Fossés du Diable en Hongrie* în Rómer, F., F (ed.), *Compte-rendu de la huitieme session a Budapest*, 1976, 39-77.
- Roth 1999** J.P. Roth, *The logistics of the Roman army at war (264 B.C.–235 A.D.)*, Leiden, 1999.
- Ruscu 2003** D. Ruscu, *Provincia Dacia in istoriografia antică*, Cluj-Napoca, 2003.
- Rushworth 2015** A. Rushworth, *Castra or centenaria? Interpreting the later forts of the North African frontier* în R. Collins, M.F.A. Symonds, M. Weber (ed.), *Roman military architecture on the frontiers: armies and their architecture in Late Antiquity* Oxford, 2015, 123–139.
- Rusu 1974** M. Rusu, *Cetatea Moigrad și Porțile Meseșului în Sub semnlui lui Clio. Omagiu academicianului Ștefan Pascu*, Cluj-Napoca, 1974, 265–279.
- Rusu-Bolindeț 2007** V. Rusu-Bolindeț, *Ceramica romană de la Napoca. Contribuții la studiul ceramicii din Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2007.
- Rütti 1988** B. Rütti, *Die Gläser. Beiträge zum römischen Oberwinterthur – Vitudurum 4. Berichte der Zürcher Denkmalpflege*, Zürich, 1988.
- Sarnowski et al. 2007** T. Sarnowski, O. J. Savelja, R. Karasiewicz-Szycpiorski, *Roman military sentry posts in the border zone of the Crimean Chersonesos* în *Archeologia*, 57, 2007, 56-67.
- Sauer-Neubert 1969** A. Sauer-Neubert, *Tierknochenfunde aus der römische Zivilsiedlung in Hüfingen II. Wild- und Haustierknochen mit Ausnahme der Rinder*, teză de doctorat, München, 1969.
- Sava 2013** F. A. Sava, *Psihologia validată științific. Ghid practic de cercetare în psihologie*, București, 2013.
- Savu 1987** Al. Savu, *Podișul Someșan în Geografia României*, III, București, 1987, 507-540.
- Schallmayer 1984** E. Schallmayer, *Der Odenwaldlimes: vom Main bis and der Neckar*, Stuttgart, 1984.
- Schallmayer 2003** E. Schallmayer, *Der limes, Marköbel und Kaiser Hadrian. Neue wissenschaftliche Erkenntnisse zum Obergermanischen-Raetischen limes*

und ihr öffentlichkeitswirksame Präsentation in *Denkmalpflege und Kulturgeschichte*, 2, 2003, 12–21.

- Scheid 1998** J. Scheid, *Le protocole arvale de l'année 213 et l'arrivée de Caracalla à Nicomédie* in G. Paci(ed.), *Epigrafia romana in area adriatica : actes de la IXe Rencontre franco-italienne sur l'épigraphie du monde romain : organisée sous le patronage de l'AIER et du ministère des affaires étrangères*, Pisa, 1998, 339-451.
- Schönberger 1969** H. Schonberger, *The Roman Frontier in Germany: an Archaeological Survey* in *Journal of Roman Studies*, 49, 1969, 149-153.
- Schuchhardt 1885** C. Schuchhardt, *Wälle und Chausseen im südlichen und östlichen Dacien* in *Archologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich*, 9, 1885, 202–232.
- Sheldon 2004** R. M. Sheldon, *Intelligence Activities in Ancient Rome: Trust in Gods but Verify (Studies in Intelligence)*, Londra, 2004.
- Shennen 1988** S. Shennen, *Quantifying Archaeology*, Edinburgh, 1988.
- Simpson 1913** F. G. Simpson, *The fort on the Stanegate at Throp* in *Transactions of the Cumberland and Westmorland Antiquarian and Archaeological Society*, 13, 1927, 297–397.
- Simpson et al. 1936** F. G. Simpson, I. A. Richmond, E. Birley, G. Keenie, K. Steer, *Milecastles on Hadrian's Wall explored in 1935–36* in *Archaeologia Aeliana*, 4, 13, 1936, 258–273.
- Skinner 1973** D. N. Skinner, *The countryside of the Antonine Wall: A survey and recommended policy statement*, Perth, 1973.
- Sommer 2015** C. S. Sommer, *No way to go? Gates and gaps in the Raetian Wall* in D.J. Breeze, R.H. Jones, I.A. Oltean (ed.), *Understanding Roman frontiers: a celebration for Professor Bill Hanson*, Edinburgh, 2015, 37–53.
- Southern 1990** P. Southern, *Signals versus Illuminations on Roman Frontiers* in *Britannia*, 21, 1990, 232-242.
- Southern 2015** P. Southern, *The Roman Empire from Severus to Constantine*, Londra, 2015.

- Soja 2000** E. W. Soja, *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Oxford, 2000.
- Spasić-Đurić 2002** D. Spasić-Đurić, *Viminacium. The Capital of the Roman Province of Upper Moesia*, Pozarevac, 2002.
- Spaul 1994** J. E. H. Spaul, *Ala. The Auxiliary Units of the Pre-Diocletianic Imperial Roman Army*, Andover, 1994.
- Speidel 1976** M. P. Speidel, *Eagle bearer and trumpeter* în *Bonner Jahrbücher*, 176, 1976, 123–163.
- Speidel 1982** M. P. Speidel, *Legionary Cohorts in Mauretania. The Role of Legionary Cohorts in the Structure of Expeditionary Armies* în *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II*, 10, 2, 1982, 850 – 860.
- Stanciu 2016** I. Stanciu, *Schimbări demografice și culturale pe durata secolelor I-II p. Chr. în spațiul nord-vestic al României* în S. Cociș, V.-A. Lăzărescu, M. Gui, D.-A. Deac, *Ad Finem Imperii Romani. Studies in Honour of Coriolan H. Opreanu*, Cluj-Napoca, 2016, 345-372.
- Steer 1957** K. Steer, *The nature and purpose of the expansions on the Antonine Wall* în *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 90, 1957, 161–169.
- Stoll 1992** O. Stoll, *Die Skulpturenausstattung römischer Militäranlagen an Rhein und Donau*, St. Katherinen, 1992.
- Swegat 1976** W. Swegat, *Die Knochenfunde aus dem römischen Kastell Kunzing Quintana*, teză de doctorat, München, 1976.
- Symonds 2005** M. F. A. Symonds, *The Construction and Order of the Milecastles on Hadrian's Wall* în *Archaeologia Aeliana*, 5, 34, 2005, 67–81
- Symonds 2013** M. F. A. Symonds, *Gateways or garrisons? Designing, building and manning the milecastles* în R. Collins, M.F.A. Symond (ed.), *Breaking Down Boundaries: Hadrian's Wall in the 21st Century*, *Journal of Roman Archeology Supplementary Series*, 93, *Journal of Roman Archaeology*, 2013, 53–70.
- Symonds 2015** M. F. A. Symonds, *The curious incidence of fortlets in the Pennines* în D.J. Breeze,

- R.H. Jones, I.A. Oltean (ed.), *Understanding Roman frontiers: a celebration for Professor Bill Hanson*, Edinburgh, 2015, 82–100
- Symonds 2018** M. F. A. Symonds, *Protecting the Roman Empire. Fortlets, Frontiers and the Quest for Post-Conquest Security*, Cambridge, 2018.
- Symonds 2020** M. F. A. Symonds, Thinking small: fortlet evolution on the Upper German *Limes*, Hadrian's Wall, the Antonine Wall and Raetian *Limes* în D. J. Breeze, W. S. Hanson, *The Antonine Wall. Papers in honour of Professor Lawrence Keepe*, Oxford, 2020, 201-217.
- Szabó et al. 2017** Szabó, M., Pánczél, Sz, M. Cioată, *Útban voltak – római őrhelyek a Kelemen-havasok peremén* în Kósa, P. (ed.), *Várak, kastélyok, templomok. Évkönyv*, Pécs, 2017, 116-119.
- Székely 2010** Székely Zs., Paul Reinecke și cercetarea limesului roman din Transilvania. Paul Reinecke and Roman Limes research from Transylvania în în H. Pop, I. Bejinariu, S. Băcuet-Crișan, D. Băcuet-Crișan (ed.), *Identități culturale locale și regionale în context European. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj – Napoca, 2010, 375-382.
- Székely 2013** Székely Zs., *Fejezetek az erdélyi limes-kutatás történetéből* în Acta Siculica, 2013, 309-316.
- Talbert 2004** R. Talbert, *Rome's Provinces as Framework for World-View* în L. de Light, E. Hemelrijk, H.W. Singor (ed), *Roman Rule and Civic Life: Local and Regional perspectives*, Amsterdam, 2004, 21-37.
- Tamba 1997** D. G. Tamba, *Das Römergrenzkastell von Românași-Largiana*, Zalău, 1997.
- Téglás 1906** Téglás G., *A német birodalmi limes-bizottság eredményei és kutatásainak tanulságai hazai limestanulmányok rendszeresítése szempontjából* în Magyar Tudományos Akadémia évkönyvei, 17, 1906, 393–410.
- Téglás 1907** Téglás G., *A limes dacicus igazolása* în Magyar Tudományos Akadémia évkönyvei, 18, 1907, 565–580.

- Téglás 1909** Téglás G., *Limesforschungen in Dakien* în *Klio*, Beiträge zur Altén Geschichte, I, 1909, 262.
- Teodor 2013** E. S. Teodor, *Uriașul invizibil: Limes Transalutanus. O reevaluare la sud de Argeș*, Târgoviște, 2015.
- Teodor 2015** E. S. Teodor, *The Invisible Giant: Limes Transalutanus. An overview south of Argeș River*, Târgoviște, 2015.
- Teodor 2016** E. S. Teodor, *De pază pe Limes Transalutanus. Despre turnurile de pe segmentul surdic* în E. Teodor (ed.), *Arheologia peisajului și frontierele romane. Lucrările Simpozionului din 20 noiembrie 2015, în cadrul proiectului Limes Transalutanus*, Târgoviște, 2016, 67-96.
- Teodor 2018** E. S. Teodor, *Watching and Warning along Limes Transalutanus. The quest for watching towers on the southern sector* în S. Sommer, S. Matešić (ed.), *Limes XXIII. Proceedings of the 23rd International Congress of Roman Frontier Studies Ingolstadt, Mainz*, 2018, 331-340.
- Thiel 2004** A. Thiel, *Zur Funktion der Kleinkastelle am Obergermanischen Limes in Heimat-und Altertums verein Heidenheim an der Brenz*, 2004, 69-77.
- Thielemans 1999** S. Thielemans, *Les mines et les tours: un mariage entre la technologie et l'architecture?* în E. Muller (ed.), *Thasos. Matieres premieres et technologie de la prehistoire a nos jours. Actes du colloque international, Thasos, Limenaria, 26-29.09.1995*, Paris, 1999, 145-159.
- Tomlin, Hassall 2004** R. S. O. Tomlin, M. W. C. Hassall, *Roman Britain in 2003. III. Inscriptions* în *Britannia*, 35, 335-349.
- Torma 1861** Torma, K., *Tizenkét római felirat Daciából* în *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Évkönyve*, 1, 1861, 37-38.
- Torma 1863** Torma, K., *Adalékok észak-nyugati Dacia föld-és helyiratához*, Budapest, 1863.
- Torma 1864** Torma, K., *Az Alsó-Ilosvai római állótábor műemlékei* în *Erdélyi Múzeum Évkönyve*, 3, 1864, 10-67.
- Torma 1880** Torma, K., *A limes Dacicus felső része*, Budapest, 1880.
- Toth 1978** Toth, E., *Porolissum. Das Castellum in Moigrad. Ausgrabungen von A. Radnóti, 1943*, Budapest, 1978.

- Trigger 1989** B. Trigger, *A History of Archaeological Thought*, Cambridge, 1989.
- Trousset 1998** P. Trousset, *Fossatum* în G. Camps (ed.), *Encyclopédie berbère*, 19, Aix-en-Provence, 1998, 2911-2918.
- Trousset 1990** P. Trousset, *Tours de guet (watch-towers) et système de liaison optique sur le limes Tripolitanus* în H. Vetters, M. Kandler (ed.), *Limes XIV. Akten des 14. Internationalen Limeskongresses 1986 in Carnuntum*, Viena, 1990, 249-277.
- Trousset 2004** P. Trousset, *Pénétration romaine et organisation de la zone frontalière dans le prédésert tunisien* în *L'Africa romana*, 15, 1, 2004, 59–88
- Tudor 1968** D. Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia romană*, București, 1968.
- Țentea, Matei-Popescu 2003** O. Țentea, F. Matei-Popescu, *Alae et cohortes Daciae et Moesiae. A review and updating of J. Spaul's Ala and Cohors* în *Acta Musei Napocensis*, 39-40, 1, 2003, 259-296.
- Ulbert, Fischer 1983** G. Ulbert, T. Fischer, *Der Limes in Bayern*, Stuttgart, 1984.
- Ureche 2014** P. Ureche, *The Soldiers' Morale in the Roman Army* în *Journal of Ancient History and Archaeology*, 1, 3, 2014, 3-7.
- Vaida 2009** L. Vaida, *Teritoriul Năsăudului din epoca preistorică până în epoca prefeudală în lumina descoperirilor arheologice* în *Monografia orașului Năsăud*, I, Cluj-Napoca, 2009, 73-82.
- Vătavu 2011** B.-V. Vătavu, *Regio și beneficiari consulari pe frontiera nordică a provinciei Dacia* în A. Pețan, Al. Berzovan (ed.), *Arheologie și Studii Clasice*, I, Cluj-Napoca, 2011, 225-234.
- Vincze 2001** Vincze, Z., *In Memoriam István Ferenczi (1921-2000)* în *Ephemeris Napocensis*, XI, 2001, 347-366.
- Visy 1980** Visy, Zs., *Római jelzőtoronyok és a limes-út Intercisa térségében* în *Archaeologiai Értesítő*, 107, 1980, 166-175.
- Visy 1995** Visy, Zs., *Wachtposten an der ripa Pannonica in Ungarn* în *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 36, 1995, 265-274.
- Visy 2000** Visy, Zs., *A ripa Pannonica Magyarországon*, Budapest, 2000.

- Visy 2009** Visy, Zs., *Praesidia et burgi in the Early Roman Empire* în Á. Morillo, N. Hanel, E. Martín (ed.), *Limes XX: Estudios sobre la Frontera Romana*, 2, Madrid, 2009, 989–996.
- Visy 2011** Visy, Zs., *A Ripa Pannonica kutatástörténete / History of Research on the Ripa Pannonica* în Visy Zs., (ed.), *A Danube Limes program régészeti kutatásai 2008–2011 között / The Danube Limes Project Archaeological Research between 2008–2011*, Pécs, 2011, 33-48.
- Vlassa 1964** N. Vlassa, *Două descoperiri monetare post - aureliene în Transilvania* în Studii și Cercetări de Istorie Veche, 15, 1, 1964, 139-142.
- Wagner 1980** E. Wagner, *Preocupări de arheologie în Județul Sălaj oglindite în documente din anii 1870-1950* în Acta Musei Porolissensis, IV, 665-703.
- Wardle 1981** M. A. Wardle, *Musical instruments in the Roman world*, teză de doctorat, Londra, 1981.
- Walker 1989** J. Walker, *The function of Castleshaw fortlet* în J. Walker (ed.), *Castleshaw: The Archaeology of a Roman Fortlet*, Manchester, 1989, 79–108.
- Warmington 1972** W. Warmington, *Frontier Studies and the History of the Roman Empire-Some desiderata* în D. M. Pippidi (ed.), *Limes IX. Actes du IXe Congrès international D'Etudes sur les Frontières Romaines. Mamaia, 6-13 September 1972*, București, Köln, 1974, 291-296.
- Wanner 2010** R. Wanner, *Animals and Grain on the Frontier. Some consideration of Roman land-use in the Meseș Gate of Roman Dacia* în H. Pop, I. Bejinariu, S. Băcuet-Crișan, D. Băcuet-Crișan (ed.), *Identități culturale locale și regionale în context European. Studii de arheologie și antropologie istorică*, Cluj – Napoca, 2010, 357-364.
- Weiβ 2002** P. Weiβ, *Neue Diplome für Soldaten des Exercitus Dacicus* în Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 141, 2002, 241-251.
- Wells 1972** C. M. Wells, *The German Policy of Augustus*, Oxford, 1972.

- Wells 2003** C. M. Wells, *The Battle that Stopped Rome: Emperor Augustus, Arminius, and the Slaughter of the Legions in the Teutoburg Forest*, New York, Londra, 2003.
- Wells 2005** P. S. Wells, *Creating an Imperial Frontier: Archaeology of the Formation of Rome's Danube Borderland* în *Journal of Archaeological Research*, 13, 1, 2005, 49–88.
- Wheatley 1995** D. Wheatley, *Cumulative Viewshed Analysis: A GIS Based Method for Investigating Intervisibility, and Its Archaeological Application* în G. Lock, Z. Stancic (ed.), *Archaeology and Geographic Information Systems: A European Perspective*, Londra, 171-186.
- Wheatley, Gillings 2000** D. Wheatley, M. Gillings, *Vision, Perception and GIS: some notes on the development of enriched approaches to the study of archaeological visibility* în G. R. Lock (ed.), *Beyond the Map: Archaeology and Spatial Technologies*, Amsterdam, 2000, 1–27.
- Wheatley, Gillings 2002** D. Wheatley, M. Gillings, *Spatial Technology and Archaeology: The Archaeological Applications of GIS*, Londra, 2002.
- Whittaker 1989** C. R. Whittaker, *Les frontieres de l'Empire Romain*, Paris, 1989.
- Whittaker 1994** C. R. Whittaker, *The Frontiers of the Roman Empire. A social and Economic Study*, Baltimore, Londra, 1994.
- Whittaker 2000** C. R. Whittaker, *Frontiers* în A. K. Bowman, P. Garnsey, D. Rothbone (ed.), *The Cambridge Ancient History 11. The High Empire, A.D. 70–192*, Cambridge, 2000, 293–319.
- Whittaker 2002** C. R. Whittaker, *Supplying the army. Evidence from Vindolanda* în P. Erdkamp (ed.), *The Roman army and the economy*, Amsterdam, 2002, 204–234.
- Whittaker 2004** C. R. Whittaker, *Rome and its Frontiers. The Dynamics of Empire*, Londra, 2004.

- Willmott 2009** T. Wilmott, *The Hadrian's Wall Milecastles Project: 1999–2000* in T. Wilmott (ed.), *Hadrian's Wall Archaeological Research by English Heritage 1976–2000*, Liverpool, 137-202/
- Woolliscroft 1989** D. J. Woolliscroft, *Signalling and the design of Hadrian's Wall* in *Archaeologia Aeliana*, 5, 17, 5–19.
- Woolliscroft 1993** D. J. Woolliscroft, *Signalling and the design of the Gask Ridge System* in *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 123, 1994, 291-314.
- Woolliscroft 2001** D. J. Woolliscroft, *Roman Military Signalling*, Gloucestershire, 2001.
- Woolliscroft 2009** D. J. Woolliscroft, *79 AD and all that: when did the Romans reach Perthshire?* In D. J. Breeze, L.M. Thoms, D.W. Hall (ed.), *First Contact: Rome and Northern Britain*, Perth, 2009, 33–38.
- Woolliscroft 2010** D. J. Woolliscroft, *Roman Military Signalling*, Stroud, 2010.
- Woolliscroft, Hoffmann 1997** D. J. Woolliscroft, B. Hoffmann, *The Roman Gask System tower at Greenloaning, Perth & Kinross* in *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 127, 1997, 563-576.
- Woolliscroft, Hoffmann 1998** D. J. Woolliscroft, B. Hoffmann, *The Roman Gask system tower at Shielhill South, Perthshire: excavations in 1973 and 1996* in *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, 128, 1998, 441-460.
- Woolliscroft, Hoffmann 2006** D. J. Woolliscroft, B. Hoffmann, *Rome's First Frontier: the Flavian occupation of northern Scotland*, Stroud, 2006.
- Woolliscroft, Hoffmann 2010** D. J. Woolliscroft, B. Hoffmann, *The Roman Gask Project. Annual Report: 2010*, 1-16.
- Woolliscroft, Swain 1991** D. J. Woolliscroft, S. A. M. Swain, *The Roman "Signal" Tower at Johnson's Plain, Cumbria* in *Transactions of the Cumberland & Westmorland Antiquarian & Archaeological Society*, 91, 2, 19-29.

- Wollmann, Bot 1974** V. Wollmann, Gh. Bot, *Despre castrul și garnizoana romana de la Tihău* în H. Daicoviciu (ed), *In Memoriam Constantini Daicoviciu*, Cluj-Napoca, 1974, 150-153.
- Wróbel et al. 2012,** M. Wrobel, J. Piątkowska-Małecka, R. Karasiewicz-Szczypiorski, *Meat Eaten by Roman Soldiers at the Sentry Post on Kazackaya Hill near Inkerman (Sevastopol, Ukraine)* în Światowit. Annual of the Institute of Archaeology of the University of Warsaw, VII, 2012, 101-115.
- Zanier 1988** W. Zanier, *Römische dreiflügelige Pfeilspitzen* în Saalburg Jahrbuch, 44, 1988, 5-17.
- Zăgreanu et al. 2017** R. Zăgreanu, H. Cociș, *The Roman Frontier in Bistrița-Năsăud County. Part I. The Repertory* în Journal of Ancient History and Archaeology, 4, 1, 2017.
- Ziolkowski 1999** J. Ziolkowski, *The invention of the tuba (trumpet)* în The Classical World, 92, 4, 1999, 367–373.
- Ziolkowski 2002** J. Ziolkowski, *The Roman bucina: a distinct musical instrument?* În Historic Brass Society Journal, 14, 2002, 31–58.
- Zitterkopf, Sidebotham 1989** R. R. Zitterkopf, S. E. Sidebotham, *Stations and towers on the Quseir-Nile road* în Journal of Egyptian Archaeology, 75, 1898, 155–189.

Surse literare

- Ammianus Marcellinus,** Ammianus Marcellinus. *History, Volume I – III*, J. C. Rolfe *Res Gestae* (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1939 – 1950.
- Caesar, Commentarii de Bello Civili** C. Iulii Caesaris: *Commentariorum: Libri III de Bello Civili*, Cynthia Damon (ed.), Oxford Classical Texts, Oxford, 2015.
- Cicero, De legibus** Cicero, *On the Republic. On the Laws*, C. W. Keyes (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1928.
- Cicero, In Catilinam** Cicero, *In Catilinam 1-4. Pro Murena. Pro Sulla. Pro Flacco*, C. Macdonald (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1976.
- Cicero, Pro Sestio** Cicero, *Pro Sestio. In Vatinius*, R. Gardner (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1958.

- Cicero, *De Provinciis Consularibus*** Cicero, *Pro Caelio. De Provinciis Consularibus. Pro Balbo*, R. Gardner (ed.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1958.
- Codex Theodosianus** Th. Mommsen, P. M. Mayer (trad.), *Theodosiani libri XVI cum constitutionibus Sirmondianis et leges Novellae ad Theodosianum pertinentes*, Berlin, 1971.
- Frontinus, *Stratagemata*** Frontinus, *Stratagems. Aqueducts of Rome*, C. E. Bennett, Mary B. McElwain (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1925.
- Herodot, *Istorii*** Homer, *Istorii*, A. Piatkowski, F. Vanț-Ștef (trad.), București, 1961.
- Historia Augusta, *Vita Hadriani*** *Historia Augusta, Volume I: Hadrian. Aelius. Antoninus Pius. Marcus Aurelius. L. Verus. Avidius Cassius. Commodus. Pertinax. Didius Julianus. Septimius Severus. Pescennius Niger. Clodius Albinus*, David Magie (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1921.
- Homer, *Iliada*** Homer, *Iliada*, R. Hâncu (trad.), București, 2008.
- Iulius Africanus, *Kestoi***
- Leviticus Rabbah** *Leviticus Rabbah*, ediția Tiferet Șion, Jerusalem, 1959.
- Mekhilta Ba-Hodesh** *Mekhilta Ba-Hodesh*, ediția Philadelphia, 1933.
- Midrash Tehillim** *Midrash Tehillim*, ediția Buber, Jerusalem, 1967.
- Notitia Dignitatum** R. Ireland (ed.), *Notitia Dignitatum*, München, 2002.
- Panegyrici Latini*** R. Rees (ed.), *Latin Panegyric*, Oxford, 2012.
- Petronius, Satyricon*** Petronius, *Satyricon*, Michael Heseltine, W. H. D. Rouse (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1913.
- Philon, *Mecanica*** J. G. DeVoto (trad.), *Artillery and Siegecraft in Antiquity*, Chicago, 1996.
- Polybius, *Ἱστορίαι*** Polybius, *The Histories, Volume II, IV*, W. R. Paton (trad.), Loeb Cambridge, 2010, 2011.
- Polyainos, *Strategika*** Polyainos, *Strategika*, K. Brodersen (ed.), Berlin, 2017.
- Procopius, *Anecdota*** Procopius, *The Anecdota or Secret History*, H. B. Dewing (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1935.

- Procopius, *De Aedificiis*** Procopius, *On Buildings. General Index*, H. B. Dewing (trad.), Cambridge, 1940.
- Seneca, *Thyestos*** Seneca, *Tragedies, Volume II: Oedipus. Agamemnon. Thyestes. Hercules on Oeta. Octavia*, J. G. Fitch (ed., trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 2018.
- Tacitus, *Annales*** Tacitus, *Histories: Books 4-5. Annals: Books 1-3*, C. H. Moore, J. Jackson, Loeb Classical Library, Cambridge, 1931.
- Tacitus, *Agricola*** Tacitus, *Agricola. Germania. Dialogue on Oratory*, M. Hutton, W. Peterson (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1914.
- Titus Livius, *Ab Urbe Condita XXIV*** Livy, *History of Rome, Volume VI: Books 23-25*, F. Gardner (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1940.
- Titus Livius, *Ab Urbe Condita XXXIX*** Livy, *History of Rome, Volume XI: Books 38-40*, J. C. Yardley (ed., trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 2018.
- Tossephtha Erubim** *Tossephtha Erubim*, ediția Lieberman, New York, 1962.
- Tossephtha Pesachim** *Tossephtha Pesachim*, ediția Lieberman, New York, 1955.
- Thucydides, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου II*** Thucydides, *History of the Peloponnesian War, Volume I: Books 1-2*, C. F. Smith (ed., trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1919.
- Thucydides, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου IV*** Thucydides, *History of the Peloponnesian War, Volume II: Books 3-4*, C. F. Smith (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1920.
- Thucydides, *Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου VIII*** Thucydides, *History of the Peloponnesian War, Volume IV: Books 7-8. General Index*, C. F. Smith (trad.), Loeb Classical Library 169, Cambridge, 1923.
- Vegetius, *Epitoma Rei Militari*** *Vegetius: Epitoma Rei Militaris*, M. D. Reeve (ed.), Oxford, 2004.
- Vergilius, *Aeneis*** Virgil, *Aeneid: Books 7-12. Appendix Vergiliana*, H. R. Fairclough (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1918.
- Vitruvius, *De Architectura*** Vitruvius, *On Architecture, Volume I: Books 1-5*, F. Granger (trad.), Loeb Classical Library, Cambridge, 1931.

Corpora

- AÉ** *L'Anne'e epigraphique, Paris.*
- CIL** *Corpus Inscriptionum Latinarum, Berlin.*
- ILBulg** *Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae, Sofia.*
- ILD** C. C. Petolescu, *Inscripțiile Latine din Dacia, București, 2005.*
- ILS** H. Dessau, *Inscriptiones Latinae Selectae, Berlin.*
- IRT** J. M. Reynolds, J. B. Ward Perkins, *Inscriptions of Roman Tripolitania, Roma, 1952.*
- L.S.** H. G. Liddell, R. Scott, *Greek – English Lexicon, ediția a noua, Oxford, 1996.*
- lexicon**
- ORL** *Der Limes vom Rhein bis zur Lahn, Berlin, Leipzig, 1915.*
- Strecke 1**
- O. Amst** R. S. Bagnall, P. J. Sijpesteijn, K. A. Worp, *Ostraka in Amsterdam Collection, Zutphen, 1976*
- O. Krok** H. Cuvigny, *Ostraca de Krokodilô. Praesidia du desert de Bérénice, II, La corespondence militaire et sa circulation, Cairo, 2005.*
- PIR C** E. Groag, A. Stein, *Prosopographia Imperii Romani Saec I, II, III, Berlin, 1958.*
- RIB** *The Roman Inscriptions of Britain, Oxford, Stroud.*
- RIC** *Roman Imperial Coinage, Londra.*
- RIU** *Die römischen Inschriften Ungarns, Budapesta.*
- ThLL** *Thesaurus Linguae Latinae, München*
- TIR L34** Soproni, S., *Tabula Imperii Romani: Aquincum, Sarmizegetusa, Sirmium : auf dem Grunde der Weltkarte 1:1 000 000 : L 34 Budapest, Amsterdam, 1968.*
- TIR L35** N. Gostar, *Tabula Imperii Romani: Romula, Durostorum, Tomis : sur la base de la carte internationale du monde à l'échelle de 1:1,000,000 : L 35 Bucarest, București, 1969.*